

Tage E. Christiansen

YNGRE SJÆLLANDSKE KRØNIKES SIDSTE AAR

Paa sin store Udenlandsrejse kom Jacob Langebek 8. November 1754 til Rostock fra Stralsund.¹ Da han et Par Uger senere drog videre mod Wismar, var han belæst med Afskrifter fra Rostocks Byarkiv.

Blandt Langebeks Fund var den saakaldte Rostock-Beretning, en desværre udateret Optegnelse af Rostocks Stadsskriver om hen ved en Maanedes Forpostfægtninger mellem Valdemar Atterdag og Raadsudsendinge fra de nordtyske Hansestæder, som paa Kongens Opfordring havde søgt Forhandling med ham om deres Privilegier i Danmark.² I Beretningen forekommer en Dagsangivelse (“*feria tercia in crastino beate Margarete*”), der inden for Valdemar Atterdags Regeringstid rent kalendarisk passer lige vel paa Aarene 1349, 1355 og 1360, men om Langebek overhovedet har været sig et Valg bevidst, da han indordnede Afskriften under 1360 i sit Diplomatarium, er nok tvivlsomt. Skriveren veed at fortælle om, hvorledes de hanseatiske Raader meget mod deres Vilje af Valdemar Atterdag blev overtalt til at deltage i Forhandlinger i Helsingborg mellem ham og Kong Magnus af Sverige, og snarest er det en umiddelbar Forvisning om, at disse Forhandlinger maatte vedrøre Skaanes Tilbagevenden til Danmark, som har ledet Langebek. Sikkert er, at det er i netop denne Sammenhæng alle efter Langebek — Udgivere³ som Benyttet⁴ — indtil ny Tid har indsat Rostock-Beretningen. Og det skønt en saadan Placering ingenlunde var uden Problemer.

Allerede Suhm, der som den første gjorde Brug af Beretningen,⁵ havde øjen-

¹ Om Opholdet i Rostock, se *Langebeks Rejsedagbog*: Kgl. Bibl. Kbhvn., Ny kgl. Saml. 386 d 4°, fol. 40 r — 42 v, og Ledsageren *N. R. Brocmans* tilsvarende Dagbog: Uppsala Univ. Bibl., Nordin 1038, fol. 71 r — 73 v. — Forholdet mellem de to, stort set enslydende, Rejsedagbøger er klarlagt af *Aleksander Loit* i *Svio-Estonica*, XII (1954), S. 87—90.

² Seneste Udgave: Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 271, dat. [1355. Omkr. 21. juli].

³ En Fortegnelse over samtlige ældre Udgaver af Beretningen findes i Dipl. Dan., anf. St.

⁴ Jvf. den dog ikke fuldstændige Oversigt hos *Harald Berg*: Den rostockska sändebudsberättelsen om Valdemar Atterdags förhandlingar med Magnus Eriksson, *Scandia* III (1930), S. 107, Note 1.

⁵ *Peter Friderich Suhm*: Historie af Danmark, XIII (Kbhvn. 1826), S. 415—20.

synligt en Fornemmelse af, at den vanskeligt lod sig forlige med et Brev, som han fandt afskrevet i Langebeks Diplomatarium. Hvad Stadsskriveren meddeler om Forhandlingerne i Helsingborg, er uden Mening, hvis ikke Kong Magnus opholdt sig dér omkring Midten af Juli, men 13. Juli 1360 udstedte samme Kong Magnus i Skänninge nær Vadstena — ca. 300 km fra Helsingborg — et Brev til Fordel for Vreta Kloster.⁶

Selv valgte Suhm at gaa let hen over denne Modsigelse, medens andre senere har søgt at bortforklare den ved at ændre paa Skänninge-Brevets Dagsangivelse (“*feria secunda post septem fratrum*”). Styffe⁷ — og med ham P. A. Munch⁸ — antog, at “*septem fratres*” (10. Juli) maatte være en Fejl for “*septem dormientes*” (27. Juli), hvorimod Arne Stade har ment, at der ikke sigtes til “*septem fratres martyres*” men til “*septem fratres Macchabæi*” (1. August).⁹ I begge Tilfælde bliver Resultatet det lidet troværdige, at Brevet i Virkeligheden er udstedt 3. August, og baade Styffe og Stade henviser i denne Forbindelse til et Brev, som Kong Magnus 7. August gav paa Konungsnäs (Svartsjö) i Mälaren.¹⁰ Det skulde kunne bestyrke, at han fire Dage forinden var i Skänninge.

En anden Vanskelighed laa deri, at Rostock-Beretningen omtaler en svensk Ridder kaldet Nicolaus Abrahamsson blandt de Voldgiftsmænd, fire fra hver Side, til hvis Afgørelse Valdemar Atterdag og Kong Magnus enedes om at henskyde deres Tvistigheder. Nogen svensk Ridder af dette Navn kendes ikke fra Tiden, og baade Munch¹¹ og Rydberg¹² har derfor — sikkert med Rette — identificeret Nicolaus Abrahamsson som Nils Abjörnsson, der hørte til Kredsen omkring Kong Magnus. Ingen af dem vidste, at Nils Abjörnsson næppe var i Live i 1360, hvorimod dette stod Hans Hildebrand klart.¹³ Efter hans Opfattelse maatte Rostock-Beretningens Nicolaus Abrahamsson følgelig være identisk med Nils Åkesson (Achason), hvilket straks er en langt mindre sandsynlig Konjektur.

Først Harald Berg drog i 1930¹⁴ den eneste rimelige Konsekvens af disse Uover-

⁶ Svenska Riks-Archivets pergamentsbref, I, Nr. 466.

⁷ *Carl Gustaf Styffe*: Bidrag till Skandinaviens historia ur utländska arkiver, I (Stockholm 1859), S. XXVIII, Note **.

⁸ *P. A. Munch*: Det norske Folks Historie, 2. Hovedafd. I (Christiania 1862), S. 699, Note 1.

⁹ *Arne Stade*: Rostocksberättelsen och spelet om Skåne 1360, i *Krigshistoriska studier tillägnade Olof Ribbing* (Stockholm 1950), S. 26 ff.

¹⁰ Svenska Riks-Archivets pergamentsbref, I, Nr. 471.

¹¹ *Munch*: anf. Arb., S. 697 (“Nikolas Abrahamssøn (Arnbjörnssøn ?)”).

¹² *O. S. Rydberg*: Sverges traktater med främmande magter jemte andra dit hörande handlingar, II (Stockholm 1883), S. 284 (“Nils Abrahamsson (Abjörnsson ?)”).

¹³ *Hans Hildebrand*: Konung Magnus Eriksson och Skåne, (Sv.) Hist. tidskr. II (1882), S. 338. Jvf. *Hans Gillingstam*: Ätterna Oxenstierna och Vasa under medeltiden (Stockholm 1952), S. 54, hvor det godtgøres, at Nils Abjörnsson døde i 1359, og tillige paapeges, at en anden af de svenske Voldgiftsmænd, Jon Kristineson, sidste Gang nævnes i Live 30/7 1359. En positiv Efterretning om, at Jon Kristineson er død, forekommer dog først 27/10 1361; jvf. *Curt Härenstam*: Finnveden under medeltiden (Lund 1946), S. 292, Note 13.

¹⁴ *Berg*: anf. Arb., S. 106—16.

ensstemmelser, hvortil kunde føjes andre.¹⁵ Rostock-Beretningen hører ikke hjemme under 1360, og da den lige saa lidt lader sig indpasse under 1349,¹⁶ maa den stamme fra 1355. Denne Omdatering er blevet heftigt angrebet af Arne Stade,¹⁷ men Bergs Resultat lader sig ikke kuldaste og har da ogsaa efterhaanden vundet almindelig Tilslutning.¹⁸ Som Tilgift har en Række Aktstykker, om hvis Tidsfæstelse der lige siden Langebeks Dage har hersket stor Usikkerhed, nu kunnet indordnes i en fornuftig Sammenhæng.¹⁹

Men selv om Berg har Ret, er dette ikke ensbetydende med, at alle de Argumenter, som han og hans Tilhængere har anført til Støtte for Omdateringen, kan godtages. Betænkelig ud fra et metodisk Synspunkt forekommer især den udstrakte Brug, man — helt unødvendigt, fordi Omdateringen ikke staar eller falder hermed — har gjort af den saakaldte Yngre sjællandske Krønike.²⁰ Denne livfulde og personligt farvede Skildring af Valdemar Atterdags heftiske Virke nyder ganske vist fra gammel Tid Ry for stor Troværdighed, men til en Vurdering af dens faktiske Kildeværdi foreligger endnu en Menneskealder efter Fremkomsten af Bergs Afhandling kun spredte Tilløb.²¹ Saa langt fra at egne sig til

¹⁵ Peder Dæne — “famulus Petrus Denen” — som i Tusmørket 8/7 kom til Udsendingene for at bede dem ufortøvet følge efter Kongen til Helsingør, hørte i disse Aar til Valdemar Atterdags betroede Mænd. Han var t. Eks. en af Kongens Befuldmægtigede i den spegede Affære omkring Drabet paa Markvard von Westensee (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 119 og 120 (22/5 1354)). Han delte Ansvar med Kongen for Ridderen Niels Eriksen af Jerstrups Død og var derfor ogsaa med til 2/7 1355 at forlige denne Sag i Næstved (sst. Nr. 259; jvf. iøvrigt nedenfor S. 25, medens den hanseatiske Delegation ventede i København. Han var endvidere blandt dem, som Kongens Gesandtskab til Pavehoffet skaffede specielle pavelige Begunstigelser (sst. Nr. 311 (7/9 1355)). 2/7 1358 blev han som Høvedsmand for den danske Flaade sammen med mange af sine Folk taget til Fange ud for Wismar, en Sejr Staden længe mindedes med Stolthed (Mecklenburgisches Urkundenbuch Nr. 8496). Hans undergivne befandt sig to Aar senere stadig i Fangenskab (Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 352 (10/8 1360)), men ham selv var det lykkedes at flygte og det tilmed under Omstændigheder, som har sikret Flugten Omtale i saavel dansk som hanseatisk Historieskrivning (Annales Danici, ed. *Ellen Jørgensen*, S. 186 (Yngre sjællandske Krønike under 1359); Die Chronica Novella des Herman Korner, ed. *Jakob Schwalm*, S. 72 og 280 f.). Herefter høres intet om ham. Er han ikke død kort efter, har han i hvert Fald ikke haft Held til at genvinde sin Konges Gunst. En Væbner af samme Navn og med samme Vaabenmærke, som optræder fyrretyve Aar senere, er snarest en Sønneson (Rep. I, Nr. 4196 (23/3 1398), jvf. Nr. 4290 (20/11 1399)).

¹⁶ Jvf. Kong Magnus' Itinerar for dette Aar; *Karl Gustaf Alexander Grandinson*: Studier i hanseatisk-svensk historia, II (Stockholm 1885), S. 98 f.

¹⁷ *Stade*: anf. Arb., S. 18—42.

¹⁸ T. Eks. *Kjell Kumlien*: Sverige och hanseaterna — Studier i svensk politik och utrikes-handel (Stockholm 1953), S. 205, Note 27; *Lennart Sjöstedt*: Krisen inom det svensk-skånska väldet 1356—1359 (Lund 1954), Exkurs. 2: Till diskussionen om Rostockberättelsens datering, S. 248—51; *Bertil Axelsson*: Sverige i dansk annalistik 900—1400 (Stockholm 1956), S. 104, Note 76; Dipl. Dan. 3. Rk. IV (Kbhvn. 1966), Indledningen til Nr. 271.

¹⁹ Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 244, 257, 272 og 273.

²⁰ Seneste Udgave: *Annales Danici*, S. 163—88.

²¹ Se især *Sjöstedt*: anf. Arb., Exkurs 1: Några synpunkter på Själlandskrönikans fortsättning som källa till Valdemar Atterdags tids historia, S. 245 ff. Mindre originale er *Axelssons* Betragtninger (anf. Arb., S. 22 ff.). Et i mine Øjne forfejlet Forsøg paa at bestemme Krønikens

Kontrol af Rostock-Beretningen er det i denne Situation tværtom Yngre sjællandske Krønike, der skal kontrolleres ud fra Rostock-Beretningen, om hvis betydelige Kildeværdi, der — efter at dens Datering nu er sikret — ikke kan herske nogen Tvivl.²²

Naar Spørgsmaalet om Yngre sjællandske Krønikes Paalidelighed overhovedet bringes frem i denne Sammenhæng, er Grunden at søge i den tilintetgørende Virkning, Bergs Omdatering af Rostock-Beretningen har haft paa saa godt som alle ældre Fremstillinger af Hændelsesforløbet ved Skaanes Tilbagevenden til Danmark, bygget som de i vidt Omfang er over netop denne Beretning. Ingen vil kunne modsige Berg, naar han konstaterer, at den hidtidige Opfattelse af Begivenhederne i Skaane i 1360 “numera är raserad”, og at det i Forvejen yderst nødtørftige Kildemateriale til Forstaaelse af disse Tildragelser er blevet endnu fattigere.²³ Men naar han andet Sted i sin Afhandling anfører, at Kildematerialet — “i den mån detta är samtida” — blot bestaar af nogle Diplomer og Fremstillingen

Hjemsted er foretaget af *C. A. Christensen* (Yngre sjællandske krønikes proveniens, (Da.) Hist. Tidsskr. 12. Rk. IV, S. 97—101). — Et Eksempel paa, hvor ukritisk man lige til det sidste har udnyttet Krøniken, frembyder *Leif Szomlajski*: Rigslovgivning og indenrigspolitik under Valdemar Atterdag 1354—60, i Historie IX, 2, S. 193—231; jvf. samme: Valdemar Atterdag's Kalundborg contract of 1360 and its background, *Medieval Scandinavia* 4 (1971), S. 91—104.

²² Jvf. *Sjösteds* grundige Analyse af Beretningen (anf. Arb., S. 120—32). Der kan dog maaske være Aarsag til noget stærkere, end Sjöstedt selv gør, at understrege Stadsskriverens “stråvan att för rådet i Rostock framställa delegationens åtgärder i bästa dager”. Det reelle Forhold var — hvad Sjöstedt er fuldt paa det rene med — at Valdemar Atterdag i hen ved en Maaned havde trukket de hanseatiske Udsendinge efter Næsen for til sidst at bringe dem i en politisk yderst vanskelig Stilling. Blandt de Breve, hvis omtrentlige Datering kan afledes af Rostock-Beretningens, er et Svar fra Raadet i Lübeck paa en Opfordring fra Kong Magnus af Sverige til at sende en Delegation til Forhandlinger i Helsingborg (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 257). Da havde Hansestæderne imidlertid allerede taget imod Kong Valdemars Indbydelse til at mødes med ham i København, og alt hvad man havde kunnet gøre, var at foreslaa Kong Magnus, at Udsendingene, hvis han ønskede det, vilde rejse videre fra Danmark til Sverige, og saa iøvrigt at bede Stædernes evige og uforanderlige Upartiskhed i de to Fyrsters Mellemværender. I hvert Fald saa længe de danske Privilegier stadig hang i en tynd Traad, maatte det være pinligt over for Raadherrerne hjemme i Rostock at skulle vedgaa, at det var lykkedes Valdemar Atterdag at lokke Delegationen til Helsingborg under Omstændigheder, som med god Grund kunde faa Kong Magnus til at tvivle om Oprigtigheden i Hansestædernes Forsikringer. At Beretningen skulde give en aldeles objektiv Skildring af Udsendingenes Forhold til Kong Valdemar er derfor ikke at vente. Den indeholder tillige enkelte Oplysninger, som Delegationen havde paa anden Haand — fra Kongens Mænd — og kan have haft svært ved at kontrollere. Intet af dette berører dog selve det ydre Handlingsforløb, saaledes som Beretningen skildrer det næsten Dag for Dag. Saa tæt den tidsmæssigt ligger paa Forhandlingerne, er Spillerummet for Erindringsforskydninger meget lille, og bevidst Fordrejning af Tids- og Stedsangivelser kan sikkert lades helt ude af Betragtning. Dertil var der i den hanseatiske Delegation for mange, som kunde rapportere hjem. — Enkelte Misforstaaelser i Beretningens sidste Del som t. Eks. Nicolao Abrahamsson for Nicolao Abiarnisson lader sig tvangfrit forklare ved Skiftet til en ny Skriver, der har haft Vanskeligheder med Læsningen af de foreliggende Notater; jvf. Indledningen i Dipl. Dan.

²³ *Berg*: anf. Arb., S. 116.

i Yngre sjællandske Krønike,²⁴ gaar han uden om et Problem, som hans egen Undersøgelse har gjort endnu mere paatrængende: hvilken Sikkerhed haves egentlig for, at denne Fremstilling er samtidig?

For Erik Arup, som er den Historiker, der i nyere Tid stærkest har hævdet Yngre sjællandske Krønikes Autoritet, forelaa dette Problem ikke. Som det er velkendt, opfattede han Krøniken som et Memoireværk af Bo Falk til Vallø,²⁵ der var Valdemar Atterdags haandgangne Mand, og som selv optræder flere Steder i Skriftet. Arup fandt det dog tvivlsomt, om Bo Falk kunde have skrevet det ældste Parti,²⁶ og arbejdede sig efterhaanden frem til den — vist aldrig paa Tryk fremsatte — Antagelse, at Vallø-Krøniken — et for ham at se bedre Navn — var en Art Familiekrønike, der paabegyndt af Faderen Eskil Krage var givet i Arv til Sønnen Bo Falk.²⁷ Om Bo Falk vides med Bestemthed, at han var i Live 3. September 1360,²⁸ men sandsynligvis levede han endnu 22. September 1366,²⁹ og Arup havde derfor ingen Grund til at betvivle, at hans Forfatterskab ogsaa omfattede Krønikens sidste Aar. At den brat standser i 1363, lod sig ganske enkelt forklare ved, at Bo Falk ophørte med at skrive,³⁰ og med den Trang til Udpensling, som er Eftersnakkerens Særkende, har Sven Axelson fremmanet Billedet af den aldrende Skribent, der træt lægger Gaasefjeren fra sig.³¹

Men Aaret før Erik Arup i 1932 fremlagde sin Skildring af Valdemar Atterdags Historie, havde Ellen Jørgensen ændret sit Syn paa den Enhed i Yngre sjællandske Krønikes seneste Parti, som hidtil ogsaa for hende havde været en given Sag. Da hun i 1911 oversatte Efterretningerne om Aarene 1340—63, fastslog hun, at “de har Værdi ved deres Samtidighed med de Begivenheder, der skildres”.³² Da hun i 1920 udgav Yngre sjællandske Krønike i *Annales Danici*, mente hun fortsat i hele dette Parti at finde “en samtidig Beretning af høj Rang om Valdemar Atterdags Kongetid”.³³ Nu — i 1931 — var Ellen Jørgensen naaet til en mere nuanceret Opfattelse.³⁴ De første Aar af 1340'erne forekom hende at gaa sammen med Krønikens ældste Parti — fra 1308 og fremefter — “som ikke har absolut Præg af Samtidighed”. Omkring 1343 begynder Krønikens Hovedstykke, “der bestaar af Notitser med streng Tidsfølge Aaret igennem, Notitser om stort og smaat mellem hinanden og dertil hvasse Sidebemærkninger”. Men dette Parti rækker

²⁴ Sst. S. 106.

²⁵ *Erik Arup*: Danmarks Historie, II (Kbhvn. 1932), S. 136.

²⁶ Jvf. *Arups* Anmeldelse af *Annales Danici*, (Da.) Hist. Tidsskr. 9. Rk. II, S. 377.

²⁷ Notat fra Erik Arups Forelæsninger.

²⁸ Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 361.

²⁹ Dipl. Dan. 3. Rk. VII, Nr. 433.

³⁰ *Arup*: anf. Arb. II, S. 147.

³¹ *Axelson*: anf. Arb., S. 23.

³² *Ellen Jørgensen*: Valdemar Atterdag — Udvalg af Kilder (Kbhvn. 1911), S. 211.

³³ *Annales Danici*, S. 31.

³⁴ *Ellen Jørgensen*: Historieforskning og Historieskrivning i Danmark indtil Aar 1800 (Kbhvn. 1931), S. 16.

ikke Krøniken ud. Fra og med 1358, som indledes med et Citat af Judiths Bog, følger et sidste, selvstændigt Afsnit, "hvor Fortællingen atter faar friere Form og tilbageskuende Karakter, og Texten paa sine Steder har svag Farve af Bibel-latinen". At Ellen Jørgensen saae rigtigt, naar hun udskilte de sidste Aar af Yngre sjællandske Krønike fra Hovedstykket, skal her søges godtgjort, men Undersøgelsen omfatter kun Aarene 1360—63. En Efterprøvning af, hvor Cæsuren ligger, faar vente til den samlede kildekritiske Vurdering af Krøniken, som engang maa komme.³⁵

Efter at Kildestoffet for 1355 er blevet væsentligt øget gennem Rostock-Beretningens Omdatering, falder det naturligt at vælge dette Aar til en Stikprøve i Yngre sjællandske Krønikes Hovedstykke.³⁶ I Bilag A er i Venstrekolonnen Teksten aftrykt efter *Annales Danici*, idet dog Variant- og Noteapparatet er udeladt. I Højrekolonnen er det Materiale refereret, som kan tjene til Kontrol af hver enkelt Efterretning, og det ses umiddelbart, at kun en begrænset Del af Efterretningerne lader sig dække. Sagt paa en anden Maade er Yngre sjællandske Krønike i adskillige Tilfælde eneste Kilde, og dette gælder ikke blot en ligegyldig Meddelelse som, at Arnold fra Lübeck udmærkede sig i Dystløb i Roskilde. Det gælder t. Eks. ogsaa Skildringen af, hvorledes Valdemar Atterdag med Benedikt Ahlefeldt som Straamand intimiderede Hertug Valdemar af Sønderjylland, saa denne en Overgang maatte opgive Hertugdømmet. Vurderingen af Annalistens Paalidelighed kommer derfor i ikke ringe Grad til at hvile paa et Skøn, men dette Skøn maa dog umiddelbart formodes at vinde i Sikkerhed, naar det foretages med Baggrund i en Gennemgang af de kontrollable Efterretninger.³⁷

Imidlertid er Sagen mere kompliceret end som saa, hvad et Eksempel kan vise. Mellem Meddelelserne om de to "conuentiones", som Krøniken lader Valdemar Atterdag holde i 1355, er der en paafaldende Forskel. Om Mødet 29. Juli — St. Olai Dag — har Forfatteren kun lidt at berette, hvorimod han fortæller vidt og bredt og kritisk om Mødet 28. Oktober, St. Simon og Judas' Dag. Begge Møder henlægges til Vrangstrup. At Kongen afholdt et Møde 29. Juli, synes sikkert nok. Ifølge Rostock-Beretningen lovede han Hanseaterne, at der vilde blive truffet Bestemmelse om deres Privilegier, naar han St. Olai Dag skulde mødes med sine

³⁵ *Anna Hude*, som vistnok er den første, der har set, at de sidste Aar i Yngre sjællandske Krønike maa være senere tilføjede (Danehoffet og dets Plads i Danmarks Statsforfatning (Kbhvn. 1893), S. 161, Note 1), men hvis lagttagelse er forblevet ubemærket, er af den Opfattelse, at selve Aarbogen slutter 1359.

³⁶ Aaret omfattes af *Szomlajskis* Arbejder, og Gentagelser er derfor uundgaelige. At jeg alligevel har fundet det rimeligt at gennemføre Undersøgelsen, skyldes især vor helt forskellige Forhaandsindstilling til Yngre sjællandske Krønike, jvf. ovenfor Note 21.

³⁷ En tilsvarende — desværre upubliceret — Kontrol af Krønikens Skildring af Begivenhederne i 1350'erne er foretaget af *Sjöstedt*. Kun i to Tilfælde er det lykkedes ham at finde Oplysninger, som direkte strider mod "oberoende samtida källor", og i det ene Tilfælde drejer det sig tilmed om "ett obetydligt detaljfel" (anf. Arb., S. 245 f.).

Raader, og hvad mere er — thi Kongen lovede saa meget — gav han 29. Juli med sit Sekret Raadmændene fra Lübeck Kvittering for Betaling af Subsidium.³⁸ Men dette skete i Holbæk og ikke i Vrangstrup, og har Kongen haft et Møde i Vrangstrup ved denne Tid, kan det derfor ikke have været St. Olai Dag.³⁹

Gik det nu strikte efter Reglerne, skulde denne Fejl ved en kontrollabel Efterretning kaste et Skær af Tvivl over de ukontrollable som t. Eks. Meddelelsen om Oktober-Mødet i Vrangstrup, hvortil Yngre sjællandske Krønike er eneste Kilde. Noget saadant vilde dog være aabenlyst urimeligt. Saa ufuldstændigt Diplomstoffet er bevaret, er det aldeles tilfældigt, hvor det giver Mulighed for Kontrol, og det er ikke at forlange, at Annalisten skal være lige vel funderet paa alle Punkter. Forskellen i den Opmærksomhed, han ofrer de to Møder, kan naturligvis skyldes, at Resultaterne af Oktober-Mødet forekom ham langt vigtigere end Juli-Mødets. En rimeligere Grund er dog nok, at hans faktiske Viden om Møderne er forskellig. Hans Skildring af Mødet St. Simon og Judas' Dag er saa udførlig, at det ligger nær at antage, at enten han selv eller hans Hjemmelsmand har været til Stede. Den forkerte Angivelse af Sted eller Tid viser tydeligt, at dette ikke kan have været Tilfældet ved Mødet sidst i Juli, hvorom han maaske netop derfor fatter sig i Korthed. Kortfattet er ogsaa Meddelelsen om de Forhandlinger i Helsingborg mellem Kongerne af Sverige og Danmark, hvis Forløb kan følges langt bedre gennem Rostock-Beretningen,⁴⁰ og det kommer derfor ikke som nogen Overraskelse, at Tidsangivelsen er meget omtrentlig. Skønt Mødet foregik i Midten af Juli, henlægger Krøniken det til Tiden omkring St. Hans. Her har Forfatteren eller hans Meddeler ikke været nærværende.⁴¹

³⁸ Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 277.

³⁹ *Szomlaiski* er (Rigslovgivning, S. 200, Note 15) naaet til det modsatte Resultat, idet han mod Holbæk-Kvitteringens direkte Ordlyd antager, at den "enten (er) udstedt på et andet tidspunkt end den 29. juli eller på et andet sted". Foruden i den traditionelle Tillid til Yngre sjællandske Krønike bunder denne ejendommelige Formodning i en Fejllæsning af Rostock-Beretningen. Ifølge *Szomlaiski* var "det på forhånd bestemt, at der skulle finde et møde sted i Vrangstrup den 29. juli, og (at) hanseaternes forhold skulle behandles på dette møde", men om Pladsen for Mødet siger Rostock-Beretningen intet. Forkastelsen af Kvitteringen som Vidnesbyrd om, at Kongen 29/7 opholdt sig i Holbæk, er saa meget mere mærkelig, som *Szomlaiski* selv fremholder, at det anvendte Segl formentlig er Kongens personlige.

⁴⁰ Rostock-Beretningens Fortrin fremhæves stærkt af *Sjöstedt* (anf. Arb., S. 121), som dog alligevel — for mig uforstaaeligt — betegner Yngre sjællandske Krønikes Meddelelse om Mødet som "ovanligt udførlig".

⁴¹ Dette er et af de Forhold blandt adskillige, som viser, at Bo Falk ikke kan være Krønikens Forfatter. Han valgtes i Helsingborg til dansk Voldgiftsmand og maa derfor antages at have været til Stede ved Mødet. — For *Stade* (anf. Arb., S. 33 f.) er Uoverensstemmelsen mellem Yngre sjællandske Krønike og Rostock-Beretningen selvsagt funden Føde, idet den efter hans Opfattelse bekræfter, at Rostock-Beretningen ikke kan vedrøre 1355. Baade *Kumlien* (anf. Arb., S. 205, Note 27) og *Sjöstedt* (anf. Arb., S. 251, Note 14) søger at bagatellisere Divergensen. *Kumlien* finder, at Krønikens "ungefærliga — och typiskt medeltida — tidsbestämning" i Virkeligheden passer godt med "Rostock-berättelsens fixering, till 26/6—19/7, av hanseaternas sammankomst med Valdemar", men glemmer, at Krøniken alene beskæftiger sig

Konklusionen af disse Betragtninger synes nærmest at maatte blive, at der ikke eksisterer nogen anden Maalestok for de ukontrollable Efterretningers Troværdighed end en rent subjektiv Fornemmelse for, om Annalisten i dette eller hint befinder sig paa sikker Grund, en Fornemmelse som alene kan basere sig paa Skildringens relative Udførlighed. Paa den anden Side er der intet Holdepunkt for at antage, at disse Efterretninger skulde være behæftet med flere Fejl end de kontrollable, hvis Fejlprocent er yderst beskeden. Nævnt er allerede Unøjagtighederne med Hensyn til to af Sommerens Møder, og hertil kan yderligere blot føjes, at Meddelelsen om Kongens Udnævnelse af Fogeden paa Kalundborg, Jens Madsen, til Landstingsdommer næppe hører hjemme i dette Aar.⁴² Taget under Et maa Gennemgangen af Efterretningerne om 1355 derfor siges at have bekræftet Yngre sjællandske Krønikes hævdvundne Ry for Paalidelighed. Velorienteret er Annalisten ogsaa. Der haves i hvert Fald ikke fra andre Kilder Kendskab til væsentlige Begivenheder i 1355, som han lader uomtalt.⁴³

Vender vi os nu til Skildringen af Aarene 1360—63, der er søgt efterprøvet i Bilag B, tegner sig et helt afvigende Billede. Opholder vi os først ved Hændelser, som kunde forventes medtaget, men som er udeladt, kan der bl.a. peges paa Ærkebiskopskiftet i 1361 og Paveskiftet i 1362. Paver, Ærkebisper og Roskildebisper har generelt Krønikes Interesse. Mindst fuldstændig er dens Paverække. Her mangler Clemens V.s Død i 1314, hvorimod Valget af Johannes XXII i 1316 anføres. Modpaven Nicolaus V ignoreres, og hverken Clemens VI.s Død eller Innocens VI.s Valg i 1352 nævnes. Om det kan tillægges afgørende Betydning, at heller ikke Innocens VI.s Død og Valget af Urban V i 1362 er omtalt, kan maaske derfor være tvivlsomt. Men at Udeladelsen af Ærkebiskop Jakob Nielsens Død og Udnævnelsen af hans Efterfølger, Niels Jonsen, i 1361 er mere end en Tilfældighed, turde derimod være sikkert. Med denne ene Mangel er Krønikes Ærkebisperække komplet.⁴⁴

med de to Kongers Møde i Helsingborg. Sjøstedt paapeger, at det "i traditionskällor" — som Yngre sjællandske Krønike — "inte (är) ovanligt, att en tidsbestämning till någon större festdag i realiteten kan innebära flera veckors avvikelse från densamma". Det Eksempel paa en saadan Praksis, som han (anf. Arb., S. 115, Note 9) henter fra selve Krøniken, rummer dog slet ikke en Afvigelse af denne Størrelsesorden. Under 1354 anfører Krøniken, at der holdtes Danehof i Nyborg St. Hans' Dag ("festo Johannis"), medens Forordningen, som udstedtes paa dette Danehof (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 131), lader det udspille sig i Ugen efter St. Hans ("octavis beati Johannis baptiste"). Den vanlige Datering af Forordningen til o. 1/7 bygger paa en Formodning om, at Danehoffet varede Ugen ud. Sikkert er blot, at det endnu var samlet 28/6 (sst. Nr. 129).

⁴² Der er Tale om en enkelstaaende Efterretning, som meget vel kan tænkes interpoleret; jvf. *Sjøstedts* Betragtninger over Krønikes Komponenter (anf. Arb., S. 246 f.).

⁴³ Man kunde dog maaske have ventet nogle Ord om Nedsættelsen af en Kommission til at gennemføre Reduktion af Krongods; jvf. nedenfor S. 25.

⁴⁴ I Bisperækken for Roskilde Stift mangler Jens Hinds Død og Jens Nyborgs Udnævnelse i 1330, men ogsaa om alle andre Begivenheder i dette Aar er Krøniken fuldstændig tavs, —

Imidlertid er det ikke kun i denne Forbindelse, at Ærkebiskop Niels Jonsen savnes. Muligvis er det at vente for meget, at Krøniken skulde notere, at han i Begyndelsen af December 1362 af Valdemar Atterdag fik Bornholm med Hammershus overladt til Ærkesædet.⁴⁵ Men at hans Tilbageholdelse et Par Uger senere af Elisabeth af Holsten lades uomtalt, rimer daarligt med Krønikes hele Tendens.

Den officielle danske Forklaring paa Ærkebispens Optræden i denne Sag blev fremført paa Hansedagen i Nykøbing Falster 7. Maj 1363.⁴⁶ Den gik — kort refereret — ud paa, at Trolovelsen mellem Haakon og Margrethe, som Niels Jonsen selv havde bivaanet, havde samme retsstiftende Virkning som et fuldbyrdet Ægteskab, og at det nære Slægtskab mellem Margrethe og Elisabeth derfor efter kirkelig Ret for bestandig vilde afskære Elisabeth fra at ægte Haakon. En Ægteskabsbryderskes Skib var det da, som Gud og Uvejr drev ind paa Ærkebispens Omraade, og ved sit hellige Embede havde han været forpligtet til at tage Elisabeth i Forvaring, for at der ikke skulde blive handlet mod Gud og Kirkeretten. Ifølge denne formelt uangribelige Redegørelse var det aldeles uden Betydning for Ærkebispens Holdning, at Elisabeth blev sendt ud paa sin Brudefærd, før Margrethe — som det udtryktes — var kommet til Haakons Seng. Alligevel kan ingen i Samtiden have været i Tvivl om, at det var andet og mere end en Tilfældighed, at Elisabeth først slap fri af sit Fangenskab, efter at Kong Valdemar havde fejret sin tiaarige Datters Bryllup.⁴⁷ Bornholm var taget betalt. Endnu en Gang havde Valdemar Atterdag faaet Mulighed for at udfolde det politiske Mesterskab, som Yngre sjællandske Krønike normalt følger med, hvad Arup saa træffende har karakteriseret som en Blanding af Modvilje og Beundring.⁴⁸ Men under 1363 fremtræder Meddelelsen om Haakons og Margrethes Bryllup i København Søndagen efter Paaske som en blot og bar biografisk Notits. At Genoprettelsen og den endelige Fuldbyrdelse af denne dynastiske Forbindelse var ensbetydende med det totale Sammenbrud for den Alliance, som i 1361 var indgaaet mellem Sverige, Norge, Hansestæderne og Greverne af Holsten,⁴⁹ og dermed ogsaa indebar, at Kong

Medens Interessen for skiftende Paver og Ærkebiskopper vel deltes af enhver, synes Forholdet mig at være noget anderledes med Hensyn til Roskildebisperne, og det er næppe tilstrækkeligt at forklare disse Meddelelser ud fra Krønikes almindelige sjællandske Orientering. De peger for mig at se i Retning af, at Krøniken er blevet til i et gejstligt Millieu, og herpaa tyder — foruden andre Ting — ogsaa den Ærbødighed, hvormed Kirkefyrster nu og da omtales. 1353: Regina peperit filiam, quam *uenerabilis pater dominus* Henricus, episcopus Roschylensis, de sacro fonte leuauit, — — —. 1355: Obit *uenerabilis pater dominus* Petrus Johannis, archiepiscopus Lundensis, — — —.

⁴⁵ Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 256 (8/12 1362).

⁴⁶ Sst. Nr. 337, § 34.

⁴⁷ Elisabeth holdtes endnu fangen 25/7 1363, da hendes Frigivelse drøftedes paa Hansedagen i Wismar; Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 363, Ca § 11. Brylluppet fandt Sted tidligt i Foraaret samme Aar, jvf. nedenfor S. 32.

⁴⁸ Arup: anf. Arb. II, S. 107.

⁴⁹ Forhandlingerne med de holstenske Grever, som var ført i Lund, kronedes 29/6 1361 med

Magnus havde maattet afskrive Tanken om at vinde Skaane tilbage — for hele dette Perspektiv savner Krøniken ganske Blik. Ja, Alliancens Eksistens er den simpelthen ubekendt. Krigen mod Danmark i 1362 skildres, som om den alene førtes af Hansestæderne, der med Bistand af de nordtyske Fyrster vilde revanchere sig for den Skade, Valdemar Atterdag havde tilføjet dem med Erobringen af Gotland.

Set mod denne Baggrund kan det for saa vidt ikke undre, at heller ikke den unge Albrecht af Mecklenburgs Invasion i Sverige i November 1363 registreres, og det skønt Krøniken op gennem 1350'erne troligt har fulgt Udviklingen i Naboriget. Men her ligger Forklaringen maaske lige for. Selv om Aaret 1363 i Krøniken nærmest former sig som en Art Hofkronik, nævnes det ikke, at Kong Valdemar i Oktober begav sig ud paa en Rejse Europa rundt.⁵⁰ Det er derfor ikke urimeligt at antage, at Yngre sjællandske Krønike i Virkeligheden allerede klinger ud med det tidlige Efteraar 1363.⁵¹

Ingen, som har læst Krøniken i dens Helhed, vil have kunnet undgaa at bemærke, at den interesserer sig levende for allehaande Møder, verdslige som kirkelige. Efterretninger om Møder er saa hyppige, at nøjere Dokumentation turde være overflødig, og her skal kun mindes om, at der alene under 1355 nævnes tre, Forhandlingen med Kong Magnus og de to "conuentiones". At der i Skildringen af de begivenhedsrige Aar 1360—63 ikke forekommer særskilt Omtale af et eneste Møde er derfor mildt sagt paafaldende. Lad nu være, at Annalisten ikke har fundet det Ulejligheden værd at antegne det Møde i Ribe i Begyndelsen af Februar 1360,⁵² paa hvilket man søgte at bilægge de Stridigheder mellem Valdemar Atterdag og Kong Magnus og mellem Valdemar og de holstenske Grever, som Krøniken skildrer under 1359. Lad maaske ogsaa være, at Danehoffet i Kalundborg i Slutningen af August 1362⁵³ forbigaaes i Tavshed. Vi har intet Kendskab til, at der ved denne Lejlighed blev truffet Beslutninger af større Rækkevidde, og selv om forholdsvis vigtige Møder savnes nu og da Meddelelse i Krønikens ældre Partier.⁵⁴ Men at Rigsmødet i Kalundborg i Pinsen 1360 ikke omtales

Aftalen om Ægteskab mellem Haakon og Elisabeth; Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 63. Forbundet med Hansestæderne bragtes i Stand i September s. Aa.; sst. Nr. 80 (8/9), 81—83 (alle 9/9) og 84 (22/9).

⁵⁰ *Sven Tågil*: Valdemar Atterdag och Europa (Lund 1962) S. 246—81.

⁵¹ Den seneste Efterretning bliver da Meddelelsen under 1362 om Johann Wittenborgs Hentelse; jvf. nedenfor S. 31.

⁵² Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 289—90 (begge 8/2 1360).

⁵³ Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 199 (21/8 1362), 200 (24/8 s. Aa.), 201 (27/8 s. Aa.), 202 (28/8 s. Aa.), 203 (30/8 s. Aa.) samt 204 og 205 (begge 31/8 s. Aa.). Hovedparten af disse Breve er udgaaet fra det Retterting (Nr. 201, 203, 204 samt formodentlig 205) og det Bispemøde (Nr. 200 og 202), der — som vanligt — afholdtes under Danehoffet.

⁵⁴ T. Eks. Mødet i Lübeck 8/5 1350, som førte til Forlig mellem Hertugerne Albrecht 2. og Johan af Mecklenburg og Valdemar Atterdag, et Forlig som bl.a. indebar, at Valdemars Datter Margrethe skulde ægte Hertug Henrik 3.; Dipl. Dan. 3. Rk. III, Nr. 280. Blandt

med saa meget som eet Ord, det maa i Sandhed forundre. Om Mødet fortjener Navn af Danehof eller ej, er i denne Forbindelse aldeles ligegyldigt. Den Rigslov, som her blev vedtaget,⁵⁵ er dog langt mere betydningsfuld end den, som fremgik af Danehoffet i Nyborg ved Midsommertide 1354.⁵⁶ Men det er Rigsloven fra 1354, som Yngre sjællandske Krønike bringer in extenso.⁵⁷ Rigsloven af 1360 — Landefreden kaldet — der danner Slutstenen paa Valdemar Atterdags Genopbygningsarbejde, som Krøniken har fulgt Aar for Aar, kender den ikke.⁵⁸

Allerede det her fremførte maa være tilstrækkeligt til at godtgøre, at den Forfatter, som i Yngre sjællandske Krønike har skildret Aarene 1360—63, umuligt kan være den samme, som berettede om Hændelserne i 1355. Men hertil kommer som et yderligere Argument, at Fremstillingsformen ændrer sig og faar, hvad Ellen Jørgensen har kaldt “tilbageskuende Karakter”. Ogsaa fra Krønikens ældre Partier kan ganske vist hentes Eksempler paa, at Forfatteren af kompositionelle Grunde bryder det strengt annalistiske Skema. Vender vi os endnu en Gang til Aaret 1355, ses det saaledes, at Meddelelsen om et dansk Gesandtskab til Frankrig afrundes med en Oplysning om, at Udsendingene vendte hjem med rige Gaver, skønt de først kan have været tilbage lidt ind i 1356. Men under 1362 føres Skildringen af Hansestædernes mislykkede Krig mod Kong Valdemar helt frem til Henrettelsen i Sensommeren 1363 af Hovedanføreren, Lübecks Borgmester Johan Wittenborg. Da denne tragiske Begivenhed fandt Sted, var der imidlertid allerede forløbet mindst halvanden Maaned siden den unge Hertug Christoffers Død 11. Juni, som er den sidste datérbare Hændelse, der nævnes under 1363.

Dette Brud paa Kronologien fortæller i sig selv kun, at Beretningen om 1362 tidligst kan have faaet Form i Efteraaret 1363. Om det faktiske Tidspunkt for Nedskrivningen herefter siger det intet, men under 1363 findes en Passage, som klart viser, at de sidste Aar af Yngre sjællandske Krønike er tilkommet adskiltigt senere, end den abrupte Afslutning umiddelbart lader formode. Skønt Dronning Blanka vitterligt endnu var i Live i Begyndelsen af Juli og da opholdt sig i Tønsberg, vil Krøniken vide, at hun blev syg og døde ved Haakon og Margrethes

Mæglerne, som bragte Forliget i Stand, var Bo Falk. — Af kirkelige Møder er t. Eks. Synoden i Nyborg i Maj 1349 uomtalt; sst. Nr. 157.

⁵⁵ Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 325 (24/5 1360). Blandt de mange, som besegler Rigsloven, er Bo Falk.

⁵⁶ Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 131; jvf. ovenfor S. 11, Note 41.

⁵⁷ *Annales Danici*, S. 177 f. Det er for saa vidt en nærliggende Antagelse, at Rigslovens Tekst er senere indføjjet, men herimod synes den straks efterfølgende Passage i Krøniken at stride: “His publicatis omnes ad propria redierunt. Quidam uero exurgens in medio contra clamauit, — — etc. — —.” Ogsaa under 1357 gengives en Tekst — her ganske vist en Dommedagsprofeti — i dens fulde Ordlyd (sst. S. 181 f.).

⁵⁸ Ogsaa *Szomlajski* undrer sig (Rigslovgivning, S. 214) over, at hverken Fredsforhandlingerne i Foraaret 1360 eller Kalundborg-Mødet i Maj omtales, og konstaterer, at Krøniken paa dette Sted er “direkte mangelfuld”. Tanken om et Forfatterskifte ventileres, men Problemet følges ikke op.

Bryllup i København i April. Paa samme Tid (“eodem eciam tempore”), hedder det videre, udaandede Hertug Christoffer efter nogle Ugers Sygdom og blev ved en højtidelig Ligbegængelse stedt til Hvile i Roskilde Domkirke. Kun en Nuance skiller denne Fremstilling fra Beretningen hos Korner, der i Blankas og Christoffers samtidige Død under Brylluppet (som han henlægger til Roskilde) ser en Himlens retfærdige Straf for Sviget mod Elisabeth af Holsten.⁵⁹ Men Dødsfaldene optræder først i den sene D-Tekst, og Korners Forgænger, Detmar, har intet som helst at meddele om det makabre Indslag i Bryllupsfesten, uagtet ogsaa han er optaget af Elisabeths Vanskæbne.⁶⁰ Dronning Blankas Død omtales overhovedet ikke af Detmar, og Hertug Christoffers tilskrives en Blessure, som han skal have faaet under Slaget i Øresund, der fejlagtigt henføres til 1363; Sønnetabet er den dyre Pris, Valdemar Atterdag maa betale for sin Sejr over Hanseaterne.⁶¹ Sammenkædningen af Brylluppet og de to Dødsfald, som vi møder i Yngre sjællandske Krønike og hos Korner er da utvivlsomt en Mytedannelse, der først kan have faaet Vækstmuligheder, naar en passende Afstand i Tid havde sløret Erindringen om det virkelige Hændelsesforløb.⁶² Hvornaar det var kommet dertil, eller — med andre Ord — hvornaar de sidste Aar af Krøniken i det tidligste kan være tilføjet, lader sig næppe præcisere.⁶³

Heller ikke Spørgsmaalet om, hvilke Kilder vor Continuator mon har haft til sin Raadighed, kan besvares saa udførligt, som ønskeligt var. Men som neden-

⁵⁹ *Korner*, S. 276 f.; jvf. *Ingvar Andersson: Källstudier till Sveriges historia 1230—1436* (Lund 1928), S. 220, Note 3, hvor det paapeges, “att uppgifterna om Blankas och Kristoffers död hos Korner representera en tradition, som är besläktad med Själlandskrönikans.”

⁶⁰ *Detmar* (Die Chroniken der deutschen Städte vom 14. bis ins 16. Jahrhundert, Bd. 19). S. 532.

⁶¹ Sst. S. 534.

⁶² Paa Island satte denne Mytedannelse nye Skud. Saa pludselige Dødsfald maatte nødvendigvis skyldes Gift, og Kredsen af de ved Brylluppet forgivne udvidedes med Fru Herdis Thorvaldsdatter, der antagelig endnu levede i September 1363. Jvf. senest *Sven Axelsson: Sverige i utländsk annalistik 900—1400* med særskild hänsyn till de isländska annalerna (Uppsala 1955), S. 258—61.

⁶³ Hvis den af *Gertz* (Scriptores minores, II, S. 92—104 og 118) fremsatte og almindeligt godtagne Forklaring paa Lunde Ærkebisperønikes Tilblivelse skal opretholdes fuldt ud, maa det allerede være sket inden Ærkebiskop Niels Jonsens Død i 1379. Ifølge *Gertz* har Niels Jonsen skrevet ikke blot sine Forgængeres men ogsaa sin egen Historie, saa man efter hans Død kun behøvede at indføre Aaremaalet for hans Embedstid. Ham er det derfor ogsaa, som i Beretningen om Jakob Nielsens Archiepiscopat (sst. S. 117 f.) har benyttet Yngre sjællandske Krønikes Skildring af Valdemar Atterdags Erobring af Skaane i 1360, saa alene Datoen for Indledningen af Helsingborgs Belejring fremtræder som en selvstændig Oplysning. Først med den hadske Karakteristik af Kongen, der slutter sig til Niels Jonsens Biografi, og som tydeligt nok har laant Farve af Yngre sjællandske Krønike (jvf. især 1355), er vi — stadig ifølge *Gertz* — fremme i den Del af Ærkebisperøniken, som er blevet til ca. 1470. Om Skellet mellem de to Partier findes netop, hvor *Gertz* placerer det, forekommer mig dog uvist og i det mindste ubevist. Den Mulighed kan næppe heller lades ude af Betragtning, at der er sket en vis Omarbejdelse af Krønikens ældre Afsnit, da Ærkebiskop Tuve Nielsen besluttede sig for at fortsætte den og ønskede at give det Udseende af, at hele Krøniken skyldtes hans Initiativ.

staaende Jævnføring vil vise, er der i hvert Fald en paafaldende Lighed mellem Krønikens Skildring af Begivenhederne i 1361 og en Passage i den birgittinske Pamflet “Qualiter regnavit rex Magnus” eller — med en vanligere Titel — “Libellus de Magno Erici rege”.⁶⁴

Yngre sjællandske Krønike.
(Annales Danici, S. 188).

Guerra inter Magnum Suecie et Valdamarum Dacie reges, ut prius, exorta super multis articulis et promissionibus prius habitis et in posterum habendis. Rex Valdamarus, dormire inutiliter nolens, sed magis in insontes seuire uolens, maxima classe nauium cum exercitu congregata, partes domini regis Suecie peciit et insulam Øland inuasit castrumque ibidem Borholm obsedit, quo debellato capitaneos suos ibidem imposuit, muniuit et totam insulam sibi subiugauit. Dehinc tandem usque in Gotlandiam profiscitur, ubi, tribus bellis in ipsa terra peractis, ipse uictor cum suis quasi sine lesione existens totam Gotlandiam (cepit), infinitis inquilinis prostratis ad uillam Visby, que ulro sibi aperta inuenitur. Tandem ipse, auro, argento, pellibus uariis et aliis infinitis diuiciis exinde protractis, cum suis ad propria feliciter remeauit.

Libellus de Magno Erici rege.
(S. R. S., III, 1, S. 15).

Tercium malum est quod rex permisit regem Dacie intrare cum exercitu duas terras suas insulares, sicut prius inter se condixerant, si eas expugnare posset. In prima siquidem insula que vocatur Ølandia interfecit plus quam quingentos homines et expugnato castro totam terram redegit in seruitutem et potestatem suam et ablatis omnibus que concupiuit prefecit prefectos suos castro et toti terre. Secunda insula vocatur Gotlandia, cuius incole a paganissimo libere regi Swecie obedientes existerant regnoque Dacie nec in minimis molesti. Istam terram rex Dacie tribus conflictibus obtinuit et interfectis duobus milibus hominum tributoque grauissimo imposito exegit fidelitatem a residuo populo et sic recedens detinet adhuc eandem terram tamquam suam. Talis itaque rex qui sic oues suas dimittit bene dici potest proditor, qui vero alterius oues sic sibi propter superbiam et cupiditatem suam vsurpat interficiendo innocentes, mörderator vocari potest et malignus homicida.

Da Ingvar Andersson i 1926 redegjorde for Kilderne til vor sparsomme Viden om Valdemar Atterdags Erobring af Øland og Gotland, stod denne Lighed mellem Beretningen i Yngre sjællandske Krønike og Libellus de Magno Erici rege ham naturligvis ganske klar. Han beder Læseren “observera den synnerligen goda överensstämmelsen mellan dessa källor”, men fastslaar straks efter, at imellem dem “dock ingen förbindelse kan existera”.⁶⁵ Denne kategoriske Udtalelse virker nu højst ejendommelig, men er for saa vidt let at forstaa. Saa lidt som nogen

⁶⁴ Udgivet af C. Annerstedt: S. R. S., III, 1, S. 12—16. Et fyldigt Referat, ofte i Form af direkte Oversættelse, findes i Salomon Krafts Afhandling: En pamflett mot Magnus Eriksson i dess idépolitiska och litterära miljö, (Sv.) Hist. tidskr. 47 (1927), S. 4—10. — Jeg finder det i denne Sammenhæng uforødent at gaa ind i en Drøftelse af Problematiken omkring Libellens Forhold til Birgittas Revelationer og her især til hendes i Original bevarede Manifest fra 1361 om Oprør mod Magnus Smek. En summarisk Oversigt over Forskningen vedrørende Libellus med ufuldstændig Litteraturliste er givet af Gottfrid Carlsson i Kulturhistorisk leksikon for nordisk middelalder, X (1965), Sp. 526 f.

⁶⁵ Ingvar Andersson: Valdemar Atterdags tåg mot Gotland 1361, Fornvännen 1926, S. 404, Note 3; jvf. samme: Källstudier, S. 164.

anden tvivlede Andersson om, at Yngre sjællandske Krønike — som han aabenbart betragtede som en Helhed — var ikke blot “välunderrättad” men “samtidig” eller i det mindste “nära samtida”. Libellen, der er skrevet mellem 1365 og 1371, maatte derfor ganske vist være “något senare”, men at dens Forfatter paa dette Tidspunkt skulde have haft Mulighed for at kende Krøniken, som er et decideret Privatarbejde, var næppe tænkeligt. Den paafaldende Lighed skyldtes simpelt hen et Spil af Tilfældigheder.

Skal Historikeren overhovedet kunne arbejde med strukturel Overensstemmelse som Bevis for Slægtskab mellem Kilder, maa der imidlertid givetvis bestaa en Forbindelse mellem Yngre sjællandske Krønike og Libellus de Magno Erici rege. Og akcepteres den her fremsatte Opfattelse af de sidste Aar i Krøniken som en senere Tilføjelse, rummer Forholdet ingen Problemer. Som politisk Skandskrift stilede Libellen mod den videst mulige Udbredelse, og der er derfor intet mærkeligt i, at den senere er faldet i Hænderne paa den danske Anonym, som tog sig for at føre Yngre sjællandske Krønike endnu et Stykke fremad.⁶⁶ Mærkeligt er i denne Forbindelse kun, at der ikke i Danmark eksisterede en selvstændig Tradition om Valdemar Atterdags Bedrifter paa hans Tøgt i Østersøen, som kulmineerede med Indtagelsen af det rige og stærkt befæstede Visby.

At der mellem Magnus Smek og Valdemar Atterdag var truffet Aftale om, at Valdemar maatte sætte sig i Besiddelse af Øland og Gotland, hvis han selv kunde nedkæmpe den lokale Modstand, er den tredje af de Misgerninger, som Libellus de Magno Erici anklager Magnus for. Den anden er den, at han mod alle sine Raaders Vilje overlod Skaane til Valdemar Atterdag uden hverken at kræve eller faa Købssummen refunderet og uden, at der paa nogen Maade opnaaedes Garanti for Fred mellem Folk og Riger. Herover var mange misfornøjede, og i deres usikre Stilling havde de let ved at tro, at den danske Konges Raader talte sandt, naar de aabenlyst paastod, at de to Monarker havde sammensvoret sig til deres Folks Fordærv. Hvad senere viste sig fuldstændig rigtigt.

Tør det nu anses for godtgjort, at Yngre sjællandske Krønikes Skildring af Østersø-Tøgtet i 1361 er baseret paa Libellus, var det paa Forhaand at vente, at dette ogsaa vilde gælde Krønikens Fremstilling af Begivenhederne i Skaane i 1360, der nedenfor er sammenstillet med Libellens:

⁶⁶ At Pamfletten nu kun kendes gennem Vadstena-Codexen C 203 i Uppsala Universitetsbibliotek, siger intet om dens Udbredelse i Samtiden og den nærmere Eftertid. Som allerede *Kristian Erslev* formodede (Studier til Dronning Margrethes Historie, (Da.) Hist. Tidsskr. 5. Rk. III, S. 357), og som siden *Ingvar Andersson* klart har paavist (Källstudier, S. 179—83), er Libellen ved Midten af 1400-Aarene blevet benyttet af Forfatteren til den svenske Rimkrønikes Forbindelsesdigt. Der kan næppe være Tvivl om, at den endnu tidligere i Aarhundredet har influeret Visby-Krøniken, saaledes som det især kan iagttages i dennes Skildring af Magnus Smeks forræderiske Overgivelse af Skaane til Valdemar Atterdag (S. R. S., 1, S. 44).

Yngre sjællandske Krønike
(Annales Danici, S. 187)

Circiter idem tempus Valdamarus rex, congregato magno exercitu et assumpto filio Christophoro duce, Schaniam manu armata introiuit, et castrum Helzingburgh uiriliter obsedit; tandem ueniente Magno Suecie rege, uidens, quod resistere non ualeret, sibi supradictum castrum multis condicionibus interiectis libere resignauit; quo obtento municiones in eadem terra nobilium uiolenter acquisiuit. Et ipsi nobiles, ueniam ab eodem rege Valdamaro postulantes, homagium uoluntarie receperunt. Castrum autem Lindholm partim minis et partim magna pecuniarum summa quasi in continenti acquisiuit.

Libellus de Magno Erici rege.
(S. R. S., III, 1, S. 14 f.)

Secundum fuit quod contra uoluntatem omnium consiliariorum terram Scanie tradidit regi Dacie nec repetita nec reddita pecunia, pro qua prius redempta fuerat, nec securitate uiuendi inter homines et regna facta uel accepta, de quibus homines male contenti et in nullis securi suspicabantur omnia esse uera, que consilarii regis Dacie in aperto prius clamabant, ambos scilicet reges contra homines suos conspirasse ad eorum perdicionem, quod postea est probatum.

Som det imidlertid straks ses, foreligger det her ingen Art af Overensstemmelse, der uden for al Diskussion kan dokumentere en Forbindelse. Aabenlyst er det ogsaa, at Yngre sjællandske Krønike skildrer Hændelsesforløbet mere differentieret end Libellus. Med en stor Hærstyrke invaderer Kong Valdemar og Hertug Christoffer Skaane. En voldsom Belejring af Helsingborg paabegyndes. Kong Magnus kommer til Stede, indser Situationens Haabløshed og overgiver Borgen, medens han endnu kan stille Betingelser for Rømningen. Valdemar Atterdag kaster sig derpaa over de skaanske Adelsborge, som han tager med Magt. Deres Ejere giver sig ind under Kongens Naade og bliver hans Mænd. Borgen Lindholm dels truer dels køber han til Overgivelse. — Det Indtryk danner sig uvilkaarligt, at vi her staar over for en af Libellen uafhængig og sagligt bedre funderet Beretning.

Men Problemet bør rettelig anskues fra modsat Hold. Verbal eller strukturel Overensstemmelse afslører umiddelbart, at en Forbindelse maa foreligge. Manglende Overensstemmelse af saadan Art udelukker ikke i sig selv, at en Forbindelse alligevel kan eksistere. Hvis han ønsker det, maa en Forfatter have Ret til at variere sit Forlæg baade sprogligt og kompositionelt. Spøragsmaalet, som skal besvares, bliver saaledes dette: *Naar* de sidste Aar af Yngre sjællandske Krønike er en senere Tilføjelse, og *naar* det vides, at den, som har affattet Tilføjelsen, har kendt Libellus de Magno Erici rege, er Afvigelserne mellem Krønikens og Libellens Skildring af Begivenhederne i Skaane 1360 da tilstrækkelig store til at begrunde en Paastand om, at Krøniken i dette konkrete Tilfælde repræsenterer en egen Tradition?

Paa dette Spøragsmaal kan Svaret kun blive et Nej. Det skal medgives, at der bag Fremhævelsen af Lindholm maa ligge en af Libellen uafhængig Overlevering om, at denne Borg gav Valdemar Atterdag særlige Problemer. Men hvad Krøniken iøvrigt har at berette om hans Erobring af Borgene i Skaane og om den

skaanske Adels Underkastelse, har ikke Krav paa Navn af selvstændig Meddelelse. Der er her Tale om rent Fyldstof — “Circumstantzer”, som Hans Gram vilde have kaldt det. Den eneste virkelig markante Forskel mellem Krøniken og Libellen er den, at enhver Antydning af, at der skulde have bestaaet en Underhaandsaftale mellem de to Monarker, er Krøniken aldeles fremmed. Saa langt fra at kunne underbygge den vanlige Forestilling om, at vi staar over for to separate Kilder, tjener denne Divergens imidlertid netop til at illustrere den Maade, hvorpaa Krøniken omformer Libellens Stof.

Ud fra sin chauvinistiske Grundholdning og for at stille Kong Magnus' Geringer i det slettest mulige Lys lader Libellus de Magno Erics rege Skaane være gammelt svensk Land. Gennem mangfoldige Aar havde denne Provins befundet sig i Fjendevold, da det — medens Magnus endnu var umyndig — lykkedes Rigsregeringen at købe det tabte tilbage for en umaadelig Sum i Sølv. Dette saa dyrekøbt genvundne Land var det, at Dronning Blanka bortlovede til Valdemar Atterdag, da hun opsøgte denne saare grusomme Konge (“rex crudelissimus”) for at sikre sig hans Hjælp til, at hendes og hendes Ægtemages Yndling, Hertug Bengt Algotsson, som deres Søn Erik havde fordrevet, atter kom til Ære og Værdighed.⁶⁷ Valdemar samtykkede i Blankas Forslag, men hvad han udrettede for at opfylde sin Del af Aftalen, skildres ikke i Enkeltheder. Libellen nøjes med at forudsige, at endnu Børnebørnene vil kunne fortælle om det meget, han forsøgte, og om hvad han virkelig gennemførte (“qui qualia et quanta attemtauerat qualia fecerat, adhuc loquentur filii filiorum”). Da Erik alligevel havde idel Fremgang, foregav hans Fader og Moder, at de vilde slutte Forlig med ham. Efter at alt var blevet forhandlet dem imellem, ombragte Blanka sin egen Søn ved Gift. Magnus fik nu Magt som tilforn, og havde han kunnet det, havde han gerne hævnnet sig paa dem, der støttede Erik. Dertil var disse Modstandere dog alt for stærke, og i Stedet maatte han søge at opnaa, at de vilde tjene ham, som de havde tjent hans Søn. Betingelsen herfor var, at de fik Sikkerhed for deres Liv, og at Magnus under Ed afgav Løfte om at forbedre sit Levned, at sky Omgængelse mod Naturen og aldrig at ville afstaa noget Landomraade til Danmarks Konge. Men føje Tid efter, at dette blev stadfæstet, var Forholdene værre end nogensinde før. Det er disse Løftebrud fra Kong Magnus' Side, som derefter opsummeres i fire Anklagepunkter, hvoraf de to er refereret ovenfor.

At Libellen omtaler Valdemar Atterdag som “rex crudelissimus” og senere — i Forbindelse med Erobringen af Øland og Gotland — som “mörderator” og “malignus homicida”, har ikke kunnet forarge den danske Benytter. Hans egen Karakteristik af Kongen som en Fyrste, der hellere end at sove Tiden hen til ingen Nytte vilde rase mod uskyldige, ligger helt paa Linje hermed og fremsættes netop

⁶⁷ Om den store Medskyld i Kong Magnus' Fordærv, som Libellen efter Birgittas Anvisning tillægger Dronning Blanka, se især *Salomon Kraft: Textstudier till Birgittas revelationer* (Uppsala 1929), S. 159—67.

i Forbindelse med Hændelserne i 1361. Selv om Billedsproget er et andet, er den formodentlig inspireret af Libellens Fordømmelse af den, der — som Kong Valdemar — i Overmod og Magtbegær røver og dræber en andens uskyldige Faar. Men ud fra den ejendommelige Had-Kærlighed-Indstilling til Valdemar Atterdag, som Fortsættereren af Yngre sjællandske Krønike har fælles med sin Forgænger, er denne aabenlyse Erkendelse af Kongens moralske Brist paa ingen Maade ensbetydende med, at han fraskrives Herskerevner. Man affinder sig — for endnu en Gang at citere Erik Arup — med hans “hensynsløse brutalitet, hvis bærende ide dog laa saa højt”.⁶⁸

Med ind i dette Kompleks af modstridende Følelser over for Kong Valdemar gaar en høj Vurdering af hans Egenskaber som Feltherre. Det lader sig ikke skjule, at hans Hær eller Flaade nu og da lider Nederlag som t. Eks. ud for Wismar i 1358, hvor Skylden dog karakteristisk nok skydes paa et pludseligt opstaaende Uvejr. Men læst i Sammenhæng er Yngre sjællandske Krønikes Hovedstykke Beretningen om, hvordan Valdemar Atterdag gennem en Kæde af Sejre knuser sine Fjender, indre som ydre, til kun Generobringen af Skaane staar tilbage. Det er denne Linje Continuator fører videre, naar han i Skildringen af Østersø-Togtet frimodigt omskriver sin øjensynligt eneste Kilde, Libellus de Magno Erici rege. Libellens Beskyldning mod Kong Magnus for at have givet Valdemar carte blanche udelades; Sejren skal helt og holdent fremtræde som et Resultat af Valdemar Atterdags glimrende Evner som Hærfører. Til Gengæld konstrueres et Traktatbrud fra Magnus' Side, som kan give hans stridslystne og samvittighedsløse Modpart et taaleligt Paaskud til at lade sin Krigsmaskine træde i Funktion og uafvendeligt meje al Modstand ned, først paa Øland saa paa Gotland.

Det er over nøjagtigt samme Læst, at Beretningen om Felttoget i Skaane i 1360 er skaaret. Under 1359 fortæller Yngre sjællandske Krønike, at Kong Magnus efter, at han i København havde faaet sin Søn Haakon trolovet med Kong Valdemars Datter Margrethe, bad Valdemar om Hjælp mod sin anden Søn, den oprørske Erik. Der er ingen Grund til her udførligt at referere Krønikens Skildring af dette Samarbejdes Forlis. I denne Forbindelse er det tilstrækkeligt at fastslaa, at Forholdene udviklede sig paa en Maade, som gav Magnus Anledning til at gaa fra sit Løfte om, at han — stadig ifølge Krøniken — vilde overlade Valdemar Atterdag Helsingborg By for hans Bistand. Her er det Paaskud, som er ønskeligt for at lade Kong Valdemar drage i Krig, og Erobringen af Helsingborg udgør derfor ganske naturligt første Fase i den skaanske Kampagne i 1360. Men naar Valdemar Atterdags Hær først er sat i Bevægelse, formaar intet at standse den. Adelsborg efter Adelsborg overgiver sig, endog det stærke Lindholm. Ikke ved fordækte Aftaler men i ærlig Strid vinder Valdemar sig tilbage, hvad rettelig var hans. At en dansk Skribent skulde kunne godtage Libellens Paastand om, at Skaane var svensk, er naturligvis ikke at vente.

⁶⁸ *Arup*: anf. Arb. II, S. 107.

Konklusionen af den her fremlagte Undersøgelse maa da blive, at Yngre sjællandske Krønikes Fremstilling af Begivenhederne i Skaane i 1360 og paa Øland og Gotland det følgende Aar hverken er samtidig eller selvstændig. — Da Meddelelsen om Tabet af Skaane naaede til Rom, blev dette for Birgitta den Draabe, som fik hendes Harmes Bøger til at flyde over. I en Revelation, der ved Skæbnens Tilskikkelse er bevaret med hendes egen Haandskrift, manede hun til Oprør mod en Konge, som ikke blot over alt i Riget var berygtet for sin Homoseksualitet, men som havde afsløret sig som en Forræder mod sine skaanske Under-saatter; frivilligt havde han givet dem i Hænderne paa deres værste Fjende.⁶⁹ Da Birgittas Propaganda mod Magnus Smek nogle Aar senere hjemme i Sverige intensiveredes med Udsendelsen af “Qualiter regnavit rex Magnus”, var ogsaa Øland og Gotland mistet. Forræderi-Anklagen kunde gives øget Styrke.

Saa mægtig en Indflydelse fik den store Sandsigerskes Hetz, at den til sent i forrige Aarhundrede kastede sin Slagskygge over svensk Historieskrivning.⁷⁰ I Bestræbelserne for omsider at frigøre sig for den birgittinske Paavirkning og dermed tegne et mere nuanceret og utvivlsomt mere retfærdigt Billede af Magnus Smek har Yngre sjællandske Krønike fra første Færd spillet en afgørende Rolle. Her besad man — mentes det — en samtidig og autoritativ Kilde, der klart viste, at Magnus saa langt fra frivilligt at overlade Skaane til Valdemar Atterdag tværtimod kæmpede for at redde Landsdelen for Sverige, indtil al Modstand var omsonst.⁷¹ Nu turde det være godtgjort, at Krønikens Meddelelser om Opgøret mellem Kong Magnus og Kong Valdemar i 1360 og 61 i Virkeligheden intet andet er end Birgittas Greuel-Propaganda i dansk Omskrivning. Tilbage til Rekonstruktion af Begivenhedsforløbet ved Skaanes Overgang til Danmark i 1360 staar herefter kun det sparsomme Diplomstof.

Tilbage staar dog ogsaa Yngre sjællandske Krønikes Oplysning om, at Magnus Smek i 1359 i en presset Situation trods alt rakte Valdemar Atterdag en Lillefinger ved — senere fortrudt — at tilbyde ham Helsingborg. At efterprøve Troværdigheden af denne Meddelelse falder uden for Rammerne af denne Studie, der

⁶⁹ Autograften er bedst udgivet af *Bertil Högman*: Heliga Birgittas originaltekster (Uppsala 1951), S. 78—83. Sst. (S. 86—88) er den paa Autograften baserede Revelation Extra 80 aftrykt efter Lübeck-Udgaven 1492 med Varianter fra alle kendte Haandskrifter. Selv om jeg — jvf. ovenfor Note 64 — ikke ønsker at kappes med svensk Birgitta-Forskning, maa jeg dog have Lov til at anføre, at *Gottfrid Carlssons* Argumentation for, at Forfatteren af Libellus ikke har benyttet den latinske Revelation men selve Autograften (Heliga Birgittas upprørsprogram, i *Archivistica et medævistica* Ernesto Nygren oblata (Stockholm 1956), S. 96 f.), forekommer mig spinkel.

⁷⁰ Jvf. t. Eks. *Carlsson*: Heliga Birgittas upprørsprogram, S. 96, og — mere udførligt — *Kumlien*: anf. Arb., S. 200—04. Medvirkende til Forræderi-Beskyldningens Levedygtighed har utvivlsomt været, at den i 1390'erne blev overtaget af det Propagandaskrift (Libellus Magnipolensis: Mecklenburgisches Urkundenbuch Nr. 12719), hvormed det mecklenburgske Hus søgte at begrunde sin Ret til Sveriges Trone.

⁷¹ Jvf. t. Eks. *Kumlien*: anf. Arb., S. 204 ff.

a priori har begrænset sig til Krønikens fire sidste Aar. Saa meget skal dog siges, at Muligheden for, at Smitten fra Libellus de Magno Erici rege gør sig gældende allerede her, ikke paa Forhaand bør afvises. Med 1359 er vi ganske vist i den Del af Krøniken, der umiddelbart virker paalidelig ved Beretningens Fylde og Rigdom paa Detailler. Ogsaa om Valdemars Indsats i Skaane, til Forbundet mellem ham og Magnus brast, forekommer Krøniken velorienteret.⁷² Men det lyser ud af den, at den opfatter Trolovelsen mellem Haakon og Margrethe som Overturen til det militære Samarbejde mellem de to Fædre. Lige saa umeddelsom Krøniken under 1360 er om det Møde i Ribe, hvor man — fra Kong Valdemars Hold maaske paa Skrømt — søgte at genskabe Freden imellem dem,⁷³ lige saa tavs er den under 1358 om, at Valdemar allerede i dette Aar var militært engageret i Skaane paa Magnus' Side.⁷⁴

Intet i dette modsiger for saa vidt, at der i 1359 efter Trolovelsen kan være truffet en særlig Aftale mellem Magnus Smek og Valdemar Atterdag med Helsingborg som Pant. Men naar Krøniken beretter, at Magnus af Frygt for, at Valdemar skulde fortsætte med at tage Gidsler blandt hans Mænd, opgav sin Hensigt og hverken afstod Land(et) eller Borg(en) (“destitit a proposito, et nec terram nec castrum resignavit”), kunde den synes at røbe Paavirkning fra en Kilde, der gav Aftalen et videregaaende Indhold. At Libellen lader Dronning Blanka bortlove hele Skaane, ikke som Krøniken — hvor Kong Magnus er Aktør — blot Helsingborg, er hidtil blevet tolket som en agitatorisk Overdrivelse af et Angrebspunkt, til hvis reelle, mere begrænsede Omfang man havde Kendskab gennem den paalidelige Yngre sjællandske Krønike.⁷⁵ Maaske er Krønikens Version af Hændelsen kun et svagere Ekko af Libellens, og i saa Fald udgør den birgittinske

⁷² Skaane og Lister angribes, Sølvitsborg og flere andre Borge erobres, Forsyningerne slipper op, Peder Daa og en anden af Magnus' Mænd tages som Gidsel, etc.

⁷³ Jvf. ovenfor S. 14 med Note 52.

⁷⁴ Jvf. *Sjöstedt*: anf. Arb., S. 36—41 og 150—56. — Det vigtigste Kildegrundlag for vor Viden om Valdemar Atterdags aktive Indsats i Skaane i Eftersommeren 1358 udgør Ridderen Otto von Dewitz' Regnskab (trykt i Uddrag Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 168), hvori der refereres til en Situation i dette Aar, “da Danmarks Konge laa for Helsingborg”. Sammenholdes hermed bør det 10/12 1358 i Lund aftalte Forlig mellem Kong Magnus og Sønnen Erik (sst. Nr. 170), et Forlig i hvilket Magnus fra sin Side inddrager “vor kære Broder Kong Valdemar af Danmark hans undergivne og Hjælpere”. — Det er i denne Sammenhæng værd at nævne, at Yngre sjællandske Krønike ikke blot er fejlagtigt underrettet, naar den lader Valdemar Atterdag forblive paa Sjælland og her afvente et eventuelt mecklenburgsk Angreb. Den er ogsaa uvidende om, at Hertugen af Mecklenburg — som det fremgaar af ovennævnte Regnskab — vitterligt invaderede Sjælland via København og “red mod Byen Køge”; jvf. *Sjöstedt*: anf. Arb., S. 245, Note 5.

⁷⁵ Jvf. t. Eks. *Andersson*: Källstudier, S. 164, Note 1, hvor det paapeges, at Libellens Fremstilling i Hovedsagen stemmer overens med Krønikens, “ehuru tendentiöst vanställd”. “Detta Libellus' förvärrande är gjort med utgångspunkt från Birgittas framställning av Skånefrågan”. — Om Rolleskiftet fra Krønikens Magnus til Libellens Blanka, se *Kraft*: Textstudier, jvf. ovenfor Note 67.

Propaganda det eneste Kildegrundlag for, at Magnus Smek skal have sjakret med Valdemar Atterdag om svensk Territorium.

Hvordan det end forholder sig hermed, underbygger Eksemplet under alle Omstændigheder denne Undersøgelses Hovedtese: forsvarligt lader Yngre sjællandske Krønike sig — som enhver anden Beretning — først udnytte efter en kildekritisk Vurdering.⁷⁶

Bilag A

1355

Sequenti die epiphanie (7/1) uenit edictum a rege ad placitum generale Sialandie, ut sui armis et equis iunioribus expediti sibi Ripis die conuersionis beati Pauli (25/1) occurrere festinarent; sed erat eis contrarius uentus, nec poterant transfretare infra plures dies.

Samlingen af Tropperne i Ribe, som gentoges ved næste Aarsskifte (jvf. nedenfor), i begge Tilfælde indicerer en Konflikt mellem Kongen og Hertugen af Sønderjylland. En saadan Antagelse lader sig dog vanskeligt forene med, hvad Krøniken — som eneste Kilde — beretter om Forløbet af den Strid med Hertugen, som tog sin Begyndelse i Sommeren 1355.

Rex in Jucia moram faciens et iusticiarium placitum tenens multorum auariciam castigauit, ita ut hereditates minorum ad maiores ui uel alio titulo iniusto ablate redirent ad ueros heredes.

(21/4 sst.), Nr. 238 (5/5 Randers), Nr. 240 (9/5 Aarhus), Nr. 252 (8/6 Kolding), Nr. 258 (2/7 Morup) og Nr. 267 (18/7 Viborg). Da der 2/7 — “coram nobis” — holdtes Retterting i Morup, befandt Kong Valdemar sig imidlertid rimeligvis i Næstved (jvf. straks nedenfor), og da Tinget 18/7 samledes i Viborg, var han, som Rostock-Beretningen viser, i Helsingborg. Kongens Tilstedeværelse ved Rettertinget kan derfor kun anses for godtgjort i de Tilfælde, hvor det direkte siges, at Dommen blev fældet i hans Nærvær (Nr. 231: “in presencia nostra”), eller hvor han personligt fremtraadte som Part i Sagen (Nr. 240, jvf. Nr. 241, 242 og 243). At

6/2 kundgør Kong Valdemar, at Godskalk Skerf for ham (“coram nobis”) i Ribe har erklæret Anders Bondesen, Borger i Ribe, fri for alle Søgsmal (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 212). Formuleringen “coram nobis” er ikke i sig selv tilstrækkelig til at godtgøre Kongens Tilstedeværelse, jvf. straks nedenfor, men Brevet siges udtrykkeligt givet i hans Nærværelse (“in presencia nostra”). — *Szomlajski* mener (Rigslovgivning, S. 198), at

Det kongelige Retterting udfoldede i Aarets første seks-syv Maaneder en energisk Virksomhed i Jylland, som det fremgaar af en Serie Rettertingsdomme: Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 219 (16/3 Holstebro), Nr. 222 (28/3 Aalborg), Nr. 223 og 224 (1/4 sst.), Nr. 231 (19/4 sst., jvf. Nr. 230), Nr. 234

⁷⁶ Denne Betragtning har tilsyneladende ikke mindst Brod mod en af Krønikens ivrigste Benytttere, min afdøde Lærer Erik Arup. Selv om jeg ikke kan dele hans Opfattelse af Bo Falk som Krønikens Forfatter — jvf. ovenfor passim — er det mig derfor magtpaaliggende at fremhæve, at de Optegnelser om Yngre sjællandske Krønike, som Arup nogle Aar før sin Død overlod mig, klart viser, at han fuldt ud var sig Betydningen af en kildekritisk Vurdering af Krøniken bevidst. Jeg haaber ved en senere Lejlighed at kunne vende tilbage til dette Forhold ved Udgivelse af en desværre ufuldendt Afhandling fra Arups Haand om Yngre sjællandske Krønikes Forfatter.

Kongen i denne Periode opholdt sig meget i Jylland bestyrkes dog af en Række Diplomer. 6/2 var han (jvf. ovenfor) i Ribe, 10/2 formodentlig i Randers (sst. Nr. 213), 28/4 endnu — eller igen — i Aalborg (sst. Nr. 235), 6/5 i Randers (sst. Nr. 239), 13/5 i Kolding (sst. Nr. 244) og 19/5 atter i Aarhus. Der er i det bevarede Brevstof ikke rimelig Dækning for Krønikens Skildring af Valdemar Atterdags jyske Kampagne, som var den udelukkende bestemt af Hensynet til besvegne Mindreaarige. Hovedparten af Brevene afgiver Vidnesbyrd om en maalbevidst Reduktion af Krongods, til hvis Gennemførelse Kongen beskikkede særlige Justitiarer ved Rettertinget (sst. Nr. 235, jvf. Nr. 240).

Ubi cum cuiusdam militis Nicolai Erichsøn Rubei clandestina obtreactione parum honorate de se habitum comperisset sermonem, ire aculeis actus misit statim, qui ipsum caperent; sed ipse capi renuens interfectus est ab iisdem.

dennes Søn Christoffer, Grev Adolf 7. af Holsten, Peder Nielsen, fordum Marsk, Jens Grubbe og Holtorp m.fl. en fuld Sone og Orfejde for hans Død (sst. Nr. 259). Mødet vilde næppe være tænkeligt uden Kong Valdemars Tilstedeværelse, og *Szomlaiski* har (Rigslovgivning, S. 198, Note 6) paapeget, at kun Hensynet til Kongen kan have begrundet Mødets Henlæggelse til Næstved, idet de øvrige implicerede for Størstedelen havde hjemme paa Fyn og i Jylland. Som ligeledes fremholdt af *Szomlaiski* bestyrkes Kongens Nærværelse i Næstved af Rostock-Beretningen. Med Bistand af Fogden paa Københavns Slot skikkede Hansestædernes Delegation sidst i Juni eller først i Juli et ridende Bud til Kongen i Næstved.

Rex in Sialandiam rediens occurrit regi Suecie Helzingburgh circa festum Johannis (24/6), ubi treugatum est inter regna.

Festo Olai (29/7) facta est conuentio in Wrangstorp, ubi pro forefactis ex iure regio duplicatur pena pecuniaria.

Kongen sig efter al Sandsynlighed i Holbæk. Han kvitterede her med sit Sekret for 900 Mark lybsk, som han havde modtaget af Raadmændene fra Lübeck (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 277), hvilket forudsætter, at der senest samme Dag — og da i Holbæk — maa være opnaaet Enighed om i hvert Fald Lübecks Privilegier. En Beslutning som den af Krøniken refererede er næppe tænkelig uden Kongens Medvirken, og er der overhovedet Hold i Efterretningen, maa derfor enten Steds- eller Tidsangivelsen være fejlagtig. Om *Szomlaiskis* afvigende Opfattelse, se ovenfor S. 11, Note 39.

Hastiludium Roschyldis celebratur, in quo Arnoldus de Løbiche solenniter se gerebat.

Interea oritur guerra inter duces Slesuicensem ac Benedictum de Anefeldt, qui munitus regio auxilio castrum Tranekier obsedit

Ridderen Niels Eriksen (Banner) til Jerstrup døde mellem 26/7 1353, hvor han sidste Gang nævnes i Live (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 44 og 45), og 2/7 1355. Ved et Møde i Næstved sidstnævnte Dato lover hans Søner, Jens og Erik Nielsen, Biskop Povl af Aarhus, Drosten Klaus Limbek og 23 andre af hans Frænder og Venner Kong Valdemar,

Mødet i Helsingborg mellem de to Konger bekræftes af Rostock-Beretningen, der dog tillige viser, at Krønikens Tidsangivelse er meget omtrentlig. Endnu 14/7 opholdt Kong Valdemar sig Vest for Sundet.

Ifølge Rostock-Beretningen tilkendegav Kong Valdemar 21/7 de hanseatiske Forhandlere, at Beslutning om deres Privilegier først kunde træffes, naar han paa St. Olai Dag samlede sit Raad. Krønikens Meddelelse synes saaledes bekræftet, men 29/7 opholdt

24/8 1355 holdtes Retterting paa Tranekær (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 287). Selv om dette maaske ikke er ensbetydende med, at

terramque suam Langlandiam deuastauit. Sed dux, superueniens nauibus, exercitum dissipauit; qui naues, quibus dux uenerat, occupantes nunciauerunt regi de facto. Qui ueniens manu ualida ipsum ducem ducatum resignare coegit; sed tandem reconciliati, ducatum restituit, et facta est pax falsa et fedus fictum.

Obiit uenerabilis pater dominus Petrus Johannis, archiepiscopus Lundensis, et electus est dominus Jacobus Nicolai; et cum moram Auenionis pro confirmatione faceret, bona archiepiscopalia per ducem Benedictum (imo maledictum!) et prefectum Schanie (— sed rex Suecie pro instinctu huiusmodi notabatur —) omnimode sunt confiscata.

Ad diuersos terrarum principes nuncios suos pro causis diuersis rex misit Valdamarus.

Direxit eciam quosdam nuncios solennes ad summum pontificem, qui uenientes Auenionis gratanter causa mittentis sunt recepti eiusque commensales sunt facti; negociis, pro quibus uenerant, peroratis uotorumque compotes effecti, benedictione apostolica roborati, ad propria redierunt, gratulantes domino suo regi ex parte domini pape placencia referendo.

Larsen 11/6 Gods i Jylland til Gunnar Jakobsen for 42 Mark Sølv (sst. Nr. 254). De maa dog være rejst ikke længe efter, da Behandlingen af de mange Ansøgninger, de medbragte, har taget sin Tid. De første Pavebreve, de kunde tegne sig for, udstedtes 7/9 i Villeneuve (sst. Nr. 291—317), de sidste 31/10 (sst. Nr. 353—54). Der er intet til Hinder for, at de to Udsendinge kan have været tilbage i Danmark inden Udgangen af 1355. 27/3 1356 er Peder Larsen Vidne, da hans Broder, Jens Larsen af Venmetofte, i Roskilde skøder sit og sin Datters Gods i Haarlev til Kong Valdemar (sst. Nr. 439).

Kong Valdemar befandt sig paa Tranekær (jvf. om Rettertingsdomme ovenfor), viser det dog, at Slottet paa dette Tidspunkt har været i hans Besiddelse. 17/9 var Hertugens Retterting i Funktion i Tønder (sst. Nr. 323). Som fremholdt af *Szomlajski* (Rigslovgivning, S. 198, Note 9) maa Besættelsen af Hertugdømmet derfor enten have været mindre fuldstændig eller mindre langvarig, end Krøniken lader formode, jvf. Efterretningen nedenfor om Tropperne, som Kongen kaldte efter sig til Langeland.

Ærkebiskop Peder Jensen (Galen) døde 16/4 1355 (*C. Weeke*: Lunde Domkapitels Gavebøger (Kbhvn. 1884—89) S. 89 f. Sagsfremstillingen i den pavelige Udnævnelse af Jakob Nielsen (Thott) til Ærkebiskop bekræfter, at Kapitlet — ulovligt — havde valgt ham som Peder Jensens Efterfølger. Udnævnelsen blev foretaget 5/10 1355 (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 335, jvf. Nr. 336—42), men endnu 16/1 1356 opholdt Jakob Nielsen sig i Avignon (sst. Nr. 406, jvf. Nr. 407). — “Dux Benedictus” og “prefectus Schanie” er traditionelt blevet opfattet som identiske; jvf. t. Eks. *Ellen Jørgensen*: Valdemar Aterdag, S. 37. Som paapeget af *Sjöstedt* (anf. Arb., S. 185 f.) er det imidlertid tvivlsomt, om Bengt Algotsson har været Høvedsmand over Skaane.

Kong Valdemars Udsendinge til Pavestolen, Ridderne Peder Larsen (Panter) og Peder Stygge, opholdt sig endnu i Begyndelsen af Juni 1355 i Danmark. 8/6 var Peder Stygge blandt Vidnerne, da Kongen erklærede. at Brødrene Peder og Jakob Jakobsen paa Rettertinget havde skødet Nebbe og alt andet Gods paa Sjælland til Peder Larsen, og at Ridderen Hr. Peder Klausen havde afstaaet sin Part i samme Gods (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 252). Selv pantsatte Peder

Venerunt quoque nuncii regis Francie ad Valdamarum regem Danorum pro matrimonio inter liberos utriusque contrahendo.

230, 233 A, 234 A, 235, 238, 240, 241 A, 242, 248, 251 A, 254 A og 257), er Hovedkilden angaaende Forhandlingerne mellem Kong Valdemar og den franske Konge om en dansk Invasion i England for franske Midler. Disse Forhandlinger siges (§ 22) at være indledt for seks Aar siden paa dansk Initiativ, og det nævnes, at det danske Forslag om et Forbund omfattede et Ægteskab mellem en fransk Kongedatter og Kong Valdemars ældste Søn. Der er intet til Hinder for, at den Delegation med bl.a. Robert d'Outreleau, som Kong Johan derpaa sendte til Danmark (§ 23), kan være kommet hertil i 1335, men godtgøres kan det ikke. Iøvrigt giver Instruksen kun ufuldkommen Besked om de skiftende Faser i Forhandlingerne. At der sidst paa Aaret i 1355 var et dansk Gesandtskab i Frankrig (jvf. nedenfor), omtales ikke. Ej heller at Kong Johan i Februar det følgende Aaar sendte sin Vaabendrager Gérard de Gambelanges til Danmark i hemmeligt Ærinde (Dip. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 417: Paris 16/2 1356). Derimod nævnes en senere Udveksling af Gesandtskaber (§§ 26 og 27), men det er nu Prinsregenten, som er Kong Valdemars Forhandlingspartner, og vi er hermed fremme i Tiden efter Kong Johans Tilfangetagelse i Slaget ved Poitiers 19/9 1356. — Om de dansk-franske Forhandlinger, se senest *Tägil*: anf. Arb., S. 222—31.

Nunci eciam regis Valdamari predictum regem petiuerunt, ubi reuerenter excepti et preciosis exeniis ditati ad dominum suum sunt reuersi.

Item quidam uocati sunt, ut post regem in Langlandiam se transferrent; et supersederunt tam militares quam rustici cum balistis ecclesiarum propter contrarium uentum. Eorum negligentiam pena pecuniaria per aduocatos suos fecit castigari, ut inde de cetero in talibus fierent cauiores.

Item festo Simonis et Jude (28/10) conuentio facta est Wrangstorp, ubi rex cum suis tractauit de moneta. Imposuit eciam tunc tributum, ut post decimas de pecoribus de singulis capitibus utilibus 6 grossis soluerebantur duobus terminis Nicolai et purificationis. Addidit et hoc, ut singuli de familiis singulorum 14 dierum labores expenderent pro rege in hyme et estate in propriis expensis. Sed familia regis, ecclesie et monachorum in

Et "Memorandum i Sagen vedrørende Danmark", som er udfærdiget inden for Tidsrummet 2—24/6 1359 og medgivet den franske Regents Udsendinge til Languedoc (Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 227, jvf. Nr. 228,

At der i 1355 har opholdt sig danske Udsendinge ved det franske Hof, bekræftes af en Regnskabsnotits i Nationalarkivet i Paris (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 373). De Gaver, som i denne Notits nævnes skænket til en Abbed fra Danmark og til en Ridder og en Munk blandt hans Ledsagere, kan med Rette kaldes "exenia pretiosa". Kong Johans Befalingsbrev om Udbetaling til Gaverne er dateret 27/12 1355, og de danske Gesandter kan derfor først have været tilbage i Danmark et Stykke ind i det følgende Aar. Jvf. iøvrigt ovenfor om de dansk-franske Forhandlinger.

Det ovenfor nævnte Brev, udstedt 24/8 1355 paa Tranekær, er det eneste bevarede Vidnesbyrd om, at Kong Valdemar i dette Aar kan have opholdt sig paa Langeland.

At Kong Valdemar i 1355 havde Planer — eller i det mindste foregav at have Planer — om en Møntreform, fremgaar af Rostock-Beretningen, idet han 9/7 bad de hanseatiske Udsendinge om Raad med Hensyn til "en fælles Mønt i sit Rige, som han vilde slaa til Gavn for Hansekøbmanden". Kongens Tilstedeværelse i Sydsjælland i Slutningen af Oktober kan maaske anes — men ikke bekræftes — gennem et Brev af 27/10,

laborando legem non habebant, et uix fessis dabatur requies. Rustici facto scrutinio pro pecoribus non annotatis per aduocatos sunt castigati.

numismatisk (*P. Hauberg: Danmarks Myntvæsen og Mynter i Tidsrummet 1241—1377, i Aarbøger for nordisk Oldkyndighed og Historie 1884, S. 227 f.; jvf. Szomlajski, anf. Arb., S. 200*). Nylig har imidlertid *Georg Galster* argumenteret for, at en Mønt, som ogsaa *Hauberg* (anf. Arb., S. 371) henførte til Valdemar Atterdag og antog slaet i Roskilde, er den i 1356 udmøntede Kobberpenning (Valdemar Atterdags mønt, i Nordisk numismatisk Unions Medlemsblad 1972, S. 181).

Tunc rex Johannem Macher, adocatum in Kalinburg, constituit rectorem placiti generalis.

Rex transiuit in Iuciam, et uenit edictum ab eo, ut sui omnes de Sialandia ei occurrent Ripis dominicia proxima post epiphaniam (10/1 1356) sub ducatu Bo Falk. Item edictum aliud, ut aduocati singuli singulos sagittarios festa purificationis (2/2 s. Aa.) Kolding mittant in occursum regis.

hvori Væbneren Henrik Uffesen skøder alt sit Gods i Næstelsø i Hammer Herred til Kong Valdemar (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 352). Under 1356 meddeler Krøniken: "Item noua moneta, scilicet cuprea, succedit argentea, peior meliori." En saadan Udmøntning har ikke tidligere kunnet eftervises

Jens Madsen (Quitow) kaldes endnu 6/11 1355 og 13/4 1356 blot Væbner (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 355 og 442). Han optræder første Gang som Landstingsdommer paa Sjælland i et Tingsvidne fra Sjællands Landsting 14/3 1358 (Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 112), og kalder sig herefter bestandig — ogsaa i Breve udstedt udenfor Landstinget — for Dommer eller Hører ved Sjællands Landsting (jvf. sst. Nr. 296, 297, 348 og 373).

Kongens Ophold i Jylland kan først dokumenteres 17/2 1356, da han i Randers stadfæster de Privilegier, der er givet Bymændene af hans Forgængere (Dipl. Dan. 3. Rk. IV, Nr. 418). — Om *Szomlajskis* Forklaring paa Samlingen af Tropperne, se ovenfor ved 25/1 1335.

Bilag B

1360

Rex Valdamarus Christophorum filium suum dominum super Lalandiam constituit. —

Item ciuitatenses et claustrales coggonos seu liburnos coguntur emittere in expensis propriis; necessaria preuidere tenebantur aliisque oneribus et grauaminibus diuersis agrauantur.

Circiter idem tempus Valdamarus rex, congregato magno exercitu et assumpto filio Christophoro duce, Schaniam manu armata introiuit, et castrum Helzingburgh uiriliter obsedit; tandem ueniente Magno Suecie rege, uidens, quod resistere non ualeret, sibi supradictum castrum multis condicionibus interiectis libere resignauit; quo obtento

Junker Christoffer benævnes allerede 25/11 1359 Hertug af Lolland (Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 262).

Endnu i sidste Halvdel af Maj 1360 opholdt Valdemar Atterdag og Hertug Christoffer sig i Kalundborg, hvor de 24/5 beseglede Landefreden (Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 325), der med §§ I 1 og I 6 foregriber en Udvidelse af den danske Krones Besiddelser. Men 4/7 var de i Malmø, hvor de sammen med Hertug Erik af Sachsen udstedte et

municipiones in eadem terra nobilium uiolenter acquisiuit. Et ipsi nobiles, ueniam ab eodem rege Valdamaro postulant, homagium uoluntarie receperunt. Castrum autem Lindholm partim minis et partim magna pecuniarum summa quasi in continenti acquisiuit.

Lejdebrev til Magnus Smeks allierede, Hertug Albrecht 2. Mecklenburg og dennes Søn Henrik (sst. Nr. 344). — Ifølge en ukontrollabel Meddelelse i Lunde Ærkebispokrønike paabegyndtes Angrebet paa Helsingborg 9/7 (Scriptores minores, II, S. 117; jvf. ovenfor S. 16, Note 63), men i hvert Fald 17/7 (Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 347) og endnu 10/8 (sst. Nr. 352 og

354—55) laa Kong Valdemar i Felten foran Helsingborg. 17/7 annullerer han herfra (sst. Nr. 246) en Advarsel til Hanseaterne, som Stralsunds Foged paa Skaanemarkedet 26/8 1359 havde videresendt til Raadet i Stralsund (sst. Nr. 247). Han havde dengang — paany — advaret de hanseatiske Købmænd om hverken at forblive eller gøre Ophold i det Land, over hvilket Kong Magnus, som havde undsagt ham, herskede med Urette. "Hvis I handler herimod, og der maaske uden forudgaaende Varsel skulde ske Eder nogen Skade ved os eller vore Folk, vil vi ikke i den Sag have nogen Skyld overfor Eder." Nu lover han dem — "eftersom Gud har hjulpet os til vor Arv, nemlig Skaane" — Værn og Beskyttelse, naar de med Fred søger til hans Lande for at handle. Ligger der — hvilket naturligvis er uvist — Realiteter bag Valdemar Atterdags Paastand om nu at være i Besiddelse af Skaane, maa Feltoget have formet sig anderledes end beskrevet i Yngre sjællandske Krønike, der lader den egentlige Erobring af Skaane foregaa efter, at Helsingborg havde kapituleret. Der er i Diplomstoffet intet, som udelukker, at Valdemar allerede i Juni kan have opereret i Skaane. 28/6 var dog hverken Helsingborg eller Lund indesluttet, jvf. straks nedenfor. — Brevene, som 10/8 udstedtes foran Helsingborg, afspejler en Omgruppering blandt de krigsførende Magter, som er ukendt for Yngre sjællandske Krønike. 17/8 1359 havde Magnus Smek gennem et Forbund med Hertugen af Mecklenburg sluttet sig til Valdemar Atterdags Fjender (sst. Nr. 243). Da Stralsunds Foged en Uges Tid senere — som ovenfor berørt — bad om Direktiver med Anledning af Kong Valdemars Advarsel, meddelte han, at nogle Venner i Fortrolighed havde fortalt ham, at der mellem Valdemar, Herren af Mecklenburg og Holstenerne var sluttet ubrydelig Vaabenstilstand og aftalt en Vaabenstilstandsperiode. Lejdebrevet af 4/7 1360 til Mecklenburgerne er tidligere nævnt. Nu, under Belejringen af Helsingborg, oprettede Valdemar Atterdag og Hertug Albrecht 2. af Mecklenburg en Venskabstraktat, hvori de bl.a. forpligtede sig til at støtte hinandens Krav paa Kong Magnus. Ogsaa mellem Valdemars Forbundsfælle, Hertug Erik af Sachsen og Hertugen af Mecklenburg sluttedes Overenskomst. — Magnus Smeks Tilstedeværelse i Skaane i Sommeren 1360 er kun bevidnet 28/6, da han i Helsingborg sammen med sin Søn, Kong Haakon af Norge sikrede sig Støtte hos Grev Adolf 7. af Holsten (sst. Nr. 340—42). Samme Dag opholdt hans Moder, Hertuginde Ingeborg sig i Lund (sst. Nr. 343). Ret hurtigt efter maa han have forladt Skaane, idet han 13/7 var i Skåninge nær Vadstena (jvf. ovenfor S. 6 med Note 6). 7/8 befandt han sig paa Konungsnäs i Mälaren (jvf. ovenfor S. 6 med Note 10) og 25/9 i Varberg (Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 370). Springene mellem disse Datoer er store nok til at tillade, at Kongen kan være vendt tilbage til Krigsskuepladsen, men der vil kunne argumenteres for, at han i hvert Tilfælde næppe var her, da Hertugen af Mecklenburg efter Frafaldet søgte Kontakt med sin hidtidige allierede. Det var Jarlen Eringisl Suneson, som sammen med tre andre befuldmægtigede 13/8 gav ham Lejde til med sit Følge frit at komme til dem ved Rönnebro ("una cum suis sequasibus ad nos ad Røgnabro ueniendi — securum conductum") paa Betingelse af, at han var tilbage i Helsingborg inden Solfald 15/8 (sst. Nr. 357). Lejdet udstedtes paa Kongerne Magnus' og Haakons Vegne, men intet i Brevet tyder paa, at nogen af Kongerne selv opholdt sig ved Rönnebro. — Det forekommer rimeligt med ældre Forskning at tage de Privilegiebreve, Valdemar Atterdag omkring Aarskiftet udstedte til skaanske Stæder og Stiftelser (Malmø 23/12 1360: sst. Nr. 395, Lund 7/1 1361: Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 1, Åhus 19/2 s. Aa.: sst. Nr. 8, Væ 22/2 s. Aa.: sst. Nr. 10, spedalske i Lund 1/3 s. Aa.: sst. Nr. 12), som Udtryk for, at han nu var i faktisk Besiddelse af hele Skaane. I samme Retning tyder, at det kongelige Rettertings Funktion i Landsdelen er bevidnet fra Begyndelsen af Marts 1361 (7/3: sst. Nr. 17, jvf. 20, 23, 25 og 26). — Sluttelig skal nævnes, at Brugen af "tandem" i "tandem ueniente Magno Suecie rege" — som paapeget

af *Stade* (anf. Arb., S. 42, Note 1) — bør ses i Sammenhæng med den Maade, hvorpaa Yngre sjællandske Krønike anvender Ordet under 1361. Det kan her vanskeligt betyde "omsider", "endelig" el. 1.

1361

Guerra inter Magnum Suecie et Valdamarum Dacie reges, ut prius, exorta super multis articulis et promissionibus prius habitis et in posterum habendis.

Afstaaelse af Skaane til Danmark, er især med Styrke blevet forfægtet af *Rydberg* (anf. Arb., II, S. 282—305). Efter at Rostock-Beretningen, som ubestrideligt vidner om Forhandling mellem Kongerne i en Juli Maaned, er blevet omdateret fra 1360 til 1355, er det væsentligste Argument for Rydbergs Paastand imidlertid bortfaldet (jvf. *Kumlien*: anf. Arb., S. 199—206). Tilbage bliver herefter i Hovedsagen kun den Støtte for Tanken, som kan hentes fra Yngre sjællandske Krønike, hvilket omvendt er ensbetydende med, at Krønikens Meddelelse om indgaaede Aftaler mellem Valdemar og Magnus ikke kan verificeres ud fra uafhængige Kilder. At Kong Magnus personligt overgav Helsingborg "multis condicionibus interiectis", lader sig ikke direkte modbevise men heller ikke sandsynliggøre, jvf. ovenfor.

Rex Valdamarus, dormire inutiliter nolens, sed magis in insontes seuire uolens, maxima classe nauium cum exercitu congregata, partes domini regis Suecie peciit et insulam Øland inuasit castrumque ibidem Borcholm obsedit, quo debellato capitaneos suos ibidem imposuit, muniuit et totam insulam sibi subiugauit. Dehinc tandem usque in Gotlandiam profiscitur, ubi, tribus bellis in ipsa terra peractis, ipse uictor cum suis quasi sine lesione existens totam Gotlandiam (*cepit*), infinitis inquilinis prostratis ad uillam Visby, que ultro sibi aperta inuenitur. Tandem ipse, auro, argento, pellibus uariis et aliis infinitis diuiciis exinde protractis, cum suis ad propria feliciter remeauit.

Alle ældre Aftaler mellem de to Konger som t. Eks. Ribe-Aftalen af 8/2 1360 (Dipl. Dan. 3. Rk. V, Nr. 290) maa anses for bortfaldet ved Kong Valdemars Fremfærd i Skaane i Sommeren 1360. At der i Juli 1360 er blevet afsluttet en Traktat om Sveriges

1/5 1361 formanede, paalagde og befalede Kong Magnus fra Stockholm Borgmestre, Raadmænd og hele Staden Visby at sætte Byen i højeste Alarmberedskab (Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 40). Det fremgaar af Brevet, at Kongen allerede tidligere havde advaret om, at nogle af hans Fjender i Hemmelighed pønsede paa at angribe Visby ("loca uestra tanquam (ips)is uiciniora"). Men 3/5 var Kong Valdemar i Kalundborg (sst. Nr. 41) og 29/5 i Lund (sst. Nr. 54). Har han selv fra første Færd ledet Felttoget mod Øland og Gotland, kan dette derfor tidligst være startet i Begyndelsen af Juni. Dets sejrige Afslutning maa anses for dokumenteret gennem Valdemar Atterdags og Hertug Christoffers Stadfæstelse af Visbys Privilegier 29/7 (sst. Nr. 69), og selv om Minde-

korset paa Korsbetningen først er rejst en rum Tid efter (*Bengt Thordeman m.fl.*: Armour from the Battle of Wisby 1361, I (Stockholm 1939), S. 437 f., Note 1) er der ikke Grund til at tvivle paa dets Meddelelse om, at det afgørende Slag udkæmpedes 27/7. Udfaldet var for skæbnesvangert til, at Datoen kunde glemmes. Rustningerne og Skeletmaterialet fra Krigergravene (*Thordeman*: anf. Arb., I—II) har sammen med Gravenes Beliggenhed paa Korsbetningen uden for Visby rigeligt bekræftet Korsets øvrige Oplysninger og dermed ogsaa Yngre sjællandske Krønikes Efterretning om, at utallige Gotlændinge blev fældet ved Visby. Dens Meddelelse om, at Byen derpaa aabnede sine Porte for den danske Konge, synes indirekte bestyrket ved, at Stadfæstelsen af Privilegierne allerede fulgte Andendagen efter Slaget. — Ubekræftet i Krøniken er herefter kun dens Skildring af Ølands Erobring samt Efterretningerne om de tre præliminære Slag paa Gotland og Valdemar Atterdags Sortie fra denne Ø med umaadelige Mængder af Gods og Guld — altsammen Træk, der enkeltvis eller samlet genfindes i andre af de berettende Kilder om Østersø-Togtet, men som ikke kan verificeres ud fra Diplomstoffet. De Analyser af det samlede Kildemateriale, som er foretaget af *Ingvar Andersson* (*Fornvännen* 1926, S. 395—417), *Bengt Thordeman* (anf.

Arb., I, S. 15—25, 33—45) og *Christian Tortzen* (Gotland 1361 — Forudsætningerne · Overleveringen (Kbhvn. 1961)), lider alle af den Svagthed, at Yngre sjællandske Krønike a priori anses for næsten samtidig med Begivenhederne og derfor — trods aabenlyse Ligheder med sær Libellus de Magno Erici rege — stort set unddrages Vurdering.

1362

Ciuitas Lubecensis et omnes alie ciuitates maritime, condolentes et egreferentes, quod regi Valdamaro in Gotlandia prospere successisset, parauerunt se, superbiendo regem predictum extirpare cogitantes.

af Sverige og Norge men under ingen Omstændigheder til Kongen af Danmark. Fremdeles tilskyndedes der til Hjemtagelse af hanseatiske Varer fra Skaane. Den Tilnærmelse til Valdemar Atterdags Fjender, som Vedtagelsen afspejler, førte allerede 22/8 i Lübeck til Udsoning mellem denne By og Kongerne Magnus og Haakon (Lüb. Urkdb. III, Nr. 408), og 7—9/9 sluttede de to Konger og en Række Hansestæder i Greifswald Forbund mod Kong Valdemar (Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 80—83, jvf. Nr. 84 (Løddøse 22/9)). Samtidig blev Blokaden mod Danmark forlænget og udvidet (sst. Nr. 79, jvf. Nr. 106 (19/11)). Fra 15/8, da han kvitterede for et Laan af Pavestolens Midler i Sverige (sst. Nr. 75), kun at tale om Forsvar mod nye truende Angreb fra dansk Hold, havde Magnus nu sammen med sin Søn bundet sig til en Angrebskrig, der mod Godtgørelse i Form af omfattende Forrettigheder til Hansestæderne (sst. Nr. 83) skulde bringe Skaane, Øland og Gotland tilbage under svensk Herredømme. Selv om Hanseaterne ved Forhandlingerne i Bohus 24/6 1370 bittert foreholdt Kong Haakon hans og hans Faders militære Passivitet som Hovedaarag til Nederlaget, er Krønikens Fremstilling af Krigen som et rent hanseatisk-dansk Opgør derfor misvisende. Ogsaa om den Magtkamp, som Greifswald-Aftalerne udløste i Sverige, og som førte til Magnus' Fængsling og midlertidige Afsættelse som Konge, er Krøniken tavs.

Congregata ergo multitudine magna clasium et assumptis principibus terrarum, Henrico comite Holsacie in capitaneum electo, in Schaniam cum nauibus et multis militibus et millibus hominum introierunt et castrum Helzingburgh obsederunt, admouentes 16 machinas, iactantes et non pausantes die neque nocte. Ipse autem rex Valdamarus quosdam occidit et quosdam de ipsis captiuaui in terra, quosdam in mari cum nauibus apprehendit; finaliter uero omnes naues ipsorum desumpsit; ad ultimum treugis inepositis, ad patriam illa magna multitudo confusibiliter remeauit.

1370 (Hanserecesse II, Nr. 1—8). At de hanseatiske Tropper skulde medføre forskellige Former for Krigsmaskiner, indgaar som et Led i Greifswald-Aftalerne.

Sed capitaneus eorum, (*proconsul*) Lubecensis ciuitatis Johannes Hvittenburgh, quia nec castrum destruere nec Daciam illis suppressimere, potuit, in ciuitate Lubecensi in foro communi ante pretorium fuit publice decollatus.

Paa Hansedagen i Greifswald 1/8 1361 (Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 70) vedtoges at iværksætte en Handelsblokade mod Danmark — herunder Skaane og andre danske Besiddelser Øst for Øresund — med Varighed Maanedens ud. I Mellemtiden kunde der frit sendes Tropper og Proviant til Kongerne

Grev Henriks og adskillige andre nordtyske Fyrsters Deltagelse i Krigen paa hanseatisk Side er dokumenteret gennem Aftalerne om Vaabenstilstanden (jvf. nedenfor), men som paavist af *Koppmann* (Hanserecesse I, S. 199 ff.) er Krønikens Meddelelse om, at Greven valgtes til Anfører urigtig. Den modsiges bl.a. af den Skæbne, som overgik Johann Wittenborg, hvem Krøniken ogsaa — korrekt — omtaler som "capitaneus" (jvf. nedenfor). — Intet i Skildringen af Krigsforløbet strider imod — eller supplerer — de Oplysninger herom, som kan uddrages af Hovedkilden, Akterne fra de ovenfor nævnte Fohandlinger i Bohus

Johann Wittenborgs Henrettelse maa have fundet Sted mellem 25/7 1363, da man i Wismar for sidste Gang paa en Hansedag drøftede Retssagen mod ham (Hanserecesse I, Nr. 299, § 4), og Udgangen af September s. Aa., hvor Eksekutorerne i Boet efter ham findes opført i Nieder-Stadtbuch; jvf. Wil-

helm Mantels i Hansische Geschichtsblätter I (1874), S. 117 f.

Et sic treuge fuerunt per annum integrum
et ultra.

Hansedagen i Stralsund 10/8 1362, hvor Stæderne dog enedes om fortsat at betragte sig som værende i Krig med Danmark (Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 221). 10/11 s. Aa. sluttedes i Rostock Vaabenstilstand mellem alle i Krigen implicerede Parter (sst. Nr. 244, jvf. Nr. 245), og 16. s. M. udfærdigedes i henholdsvis Vordingborg og Lübeck de endelige Traktater herom (sst. Nr. 249 og 250). Vaabenstilstanden skulde løbe indtil 6/1 1364.

1363

Haquinus, filius Magni regis Suecie, duxit in uxorem filiam Valdamari regis Danie, et nupcie celebrate sunt Hafnis dominica proxima post pascha (9/4);

1362, men Kilden til denne Oplysning er dubiøs (jvf. *Schwalms* kritiske Bemærkninger (Korner, S. XXII) om Junghans' Rekonstruktion af Magister Elard Shonevelts Krønike samt *Ingvar Andersson: Källstudier*, S. 216—24). Alligevel kan Tidspunktet næppe være meget galt, idet Greverne Henrik II og Klaus af Holsten 24/1 1363 — som det fremgaar af deres Brev, for anden Gang — bad Hansestæderne intervenere til Fordel for deres tilfangetagne Søster (Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 300). Efter fornyet Pression fra Grevernes Side paa Hansedagen i Wismar 23/4 (sst. Nr. 335, § 11), førte Stæderne Sagen frem paa Hansedagen i Nykøbing Falster 7/5. Af det danske Svar kan udlæses, at Ægteskabet mellem Haakon og Margarethe da var en Realitet (sst. Nr. 337, Aa § 34; jvf. ovenfor S. 13).

ubi domina Blancha, regina Suecie, infirmabatur et moritur, et exequie eius solenniter preparantur.

hiaueraende”) i Tønsberg udstedte Landsvist for Griotgard Vetalidssøn, som havde taget Staal Tholfssøn af Dage (Dipl. Norv. II, Nr. 372; Brevet er nu i Riksarkivet, Oslo).

Eodem eciam tempore Christophorus, dux Lalandie et Hallandie, filius Valdamari regis Dacie, in infirmitate captus per aliquot septimanas perdurante, tandem eadem infirmitate expirauit et cum exequiis solennibus in ecclesia cathedrali Roschyldis est sepultus. —

Oplysning. — Der bestaar en ejendommelig Kontrast mellem Krønikens Fremhævelse af den højtidelige Ligbegængelse og den Sendrægtighed, som Valdemar Atterdag udviste ved Indstiftelsen af et Anniversarium for sin Søn og ved Anskaffelsen af et Gravminde, som han aldrig naaede at faa opstillet (jvf. Danmarks Kirker, Københavns Amt, S. 1780—96).

Forhandlinger mellem Valdemar Atterdags Befuldmægtigede, Høvedsmanden paa Vordingborg, Fikke Moltke og Hansestæderne blev maaske indledt i Forbindelse med

Datoen lader sig ikke verificere, men Brylluppet fandt vitterligt Sted i det tidlige Foraar 1363. Haakon og Margrethe kan endnu ikke have været gift, da Elisabeth af Holsten drog hjemmefra for at ægte Haakon. Dagen for hendes Afsejling — fra Travemünde — angives traditionelt til 17/12

Som for længst paapeget af P. A. Munch (anf. Arb., 2. Hovedafd. I (Christiania 1852), S. 738) var Dronning Blanka endnu i Live 1/7 1363, da Kong Magnus i hendes Nærværelse (“vaare kære pusu Blancee

11/6 er efter Roskilde Domkirkes Dødebog Hertug Christoffers Dødsdag (Alfred Otto: Liber daticus Roskildensis (Kbhvn. 1933) S. 82). Et Brev, som Henrik Sten, Borger i Wismar, 24/8 1363 udstedte i Lübeck (Dipl. Dan. 3. Rk. VI, Nr. 73), og hvori Christoffer omtales, som var han endnu i Live, er ikke tilstrækkeligt til at omstøde Dødebogens

Anno autem commemorato Valdamarus, rex

Denne meget vage Meddelelse har en mere

Danie, de diuitibus [pauperibus] piscatoribus
et aliis pecuniam magnam congregauit.

meningsfyldt Form i Svaning-Overleveringen (R). Den lader sig her tolke som en Efterretning om, at Kong Valdemar nu paabegyndte en økonomisk Udbytning af Fiskere og andre Velstaaende i Skaane.

Das letzte Teil der jüngerer seeländischen Chronik

Harald Berg umdatierte 1930 (Scandia III, S. 106—16) in überzeugender Weise den wohlbekanntesten Gesandtschaftsbericht des Rostocker Stadtschreibers (neueste Ausgabe: Dipl. Dan. 3. Reihe IV, Nr. 271) von 1360 auf 1355. Hiermit wurde das im voraus äusserst notdürftige Quellenmaterial wegen der Rückkehr von Schonen nach Dänemark in 1360 drastisch beschnitten, und unter diesen Umständen ist der Schilderung der Begebenheiten in 1360 in der "Continuatio Chronici Danorum et praecipue Sialandiae" (Annales Danici, Ed. Ellen Jørgensen, S. 163—88), hier "Yngre sjællandske Krønike" genannt, grössere Bedeutung beigemessen worden.

Dieses Werk — "das vortrefflichste Stück der dänischen Annalistik" — geniesst traditionellen Ruf für Gleichzeitigkeit und grosse Zuverlässigkeit, ist aber nie einer gründlichen quellenkritischen Bewertung unterzogen worden. In der Anlage A wird — als Stichprobe des zentralen Teils der Chronik — eine Analyse seiner Mitteilungen über das Jahr 1355 vorgenommen. In Anlage B wird eine entsprechende Untersuchung seiner letzten vier Jahre (1360—63) vorgelegt. Während die Schilderung von 1355 dem guten Ruf der Chronik völlig entspricht, sind die Nachrichten über die Jahre 1360—63 von einer weit geringeren Qualität und vertreten zweifellos eine späte Hinzufügung zum Hauptstück der Chronik. Es wird dafür argumentiert, dass der Verfasser dieser Hinzufügung die Birgittinische Schandschrift "Qualiter regnauit rex Magnus" (S. R. S., III, 1. S. 12—16) gekannt und benutzt hat. Die Mitteilungen der Chronik über die Kriegsereignisse in Schonen 1360 und auf Öland und Gotland 1361 sind nichts anderes als die Greuelpropaganda der heiligen Birgitta in dänischer Regie und daher ohne jeden selbstständigen Quellenwert.

*Da ovenstaaende Afhandling i det væsentlige forelaa færdig, udkom i Efteraaret 1973 *Leif Szomlajski*: Yngre Sjællandske Krønike — Baggrund, tilblivelse og værdi (Odense University Studies in History and Social Sciences, Vol. 10, Odense 1973). Ogsaa Szomlajski anser Aarene 1360—63 for en senere Tilføjelse, men hans Argumentation synes mig ikke at gøre min aldeles overflødig. Efter nogen Overvejelse har jeg derfor valgt at lade mit Arbejde fremkomme i uændret Form.